

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงานธนาคาร โรงเรียน โคกประสิทธิ์วิทยาแบบมีส่วนร่วม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ธนาคารโรงเรียน

1.1 ความเป็นมาของธนาคารโรงเรียน

1.2 บทบาทของธนาคารออมสินในโรงเรียน

2. ความพึงพอใจ

2.1 ความหมายความพึงพอใจ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2 หลักการพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วม

3.3 กรอบแนวคิดของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

3.4 ลำดับขั้นตอนและระดับของการมีส่วนร่วม

3.5 รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้และ

การสะท้อนกลับ

3.6 ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี

3.7 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.8 ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4. บริบทโรงเรียน โคกประสิทธิ์วิทยา

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ธนาคารโรงเรียน

1. ความเป็นมาของธนาคารโรงเรียน

กิจการธนาคารออมสินเริ่มขึ้นในประเทศไทย เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2456 ตามพระราชประสงค์ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ทรงเห็นคุณประโยชน์ของการออมทรัพย์ เพื่อให้ประชาชนรู้จักการประหยัด และมีสถานที่เก็บรักษาทรัพย์สินเงินทองให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย จึงทรงจัดตั้งคลังออมสิน ในสังกัดกรมพระคลังมหาสมบัติ ดำเนินธุรกิจภายใต้พระราชบัญญัติคลังออมสิน พ.ศ. 2456 ต่อมาในปี 2472 คลังออมสินได้ไปสังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข กระทรวงพาณิชย์ และคมนาคม ซึ่งมีที่ทำการอยู่ทั่วไป โดยกิจการได้เริ่มแพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับของประชาชนอย่างกว้างขวาง ซึ่งถือเป็นยุคที่มีความก้าวหน้าของคลังออมสินแห่งประเทศไทย ต่อมารัฐบาลได้ยกฐานะคลังออมสินเป็นองค์การของรัฐบาล มีฐานะเป็นนิติบุคคล ดำเนินธุรกิจในรูปแบบธนาคารภายใต้พระราชบัญญัติ ธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489 มีการบริหารงานโดยอิสระ ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2490 และเปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารออมสิน ตั้งแต่นั้นมา

ธนาคารออมสินคำนึงถึงความสำคัญของการออมเงินเป็นอย่างมาก จึงได้จัดตั้งโครงการที่มีคุณค่าต่อการเตรียมเยาวชน ให้เป็นผู้ที่มีนิสัยรักการออมเข้าใจสภาพแวดล้อม และได้รับการศึกษาอย่างพอเพียง สำหรับอนาคต เพื่อปลูกฝังการออมทรัพย์ให้กับเด็กนักเรียน โครงการธนาคาร โรงเรียนเป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการออมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการส่งพนักงานออกไปรับฝากเงินตาม โรงเรียน เพื่อบริการรับฝากเงินแก่เด็ก ซึ่งไม่สามารถไปใช้บริการในวันธรรมดา หรือเวลาทำการได้ ธนาคาร โรงเรียนเป็นธนาคารจำลองที่ดำเนินการโดยนักเรียนใน โรงเรียนและอาจารย์ รวมทั้งพนักงานของธนาคารออมสินเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติงานและระบบงานของธนาคาร ส่งเสริมให้นักเรียนมีการออมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง ธนาคาร โรงเรียน เป็นธนาคารจำลองที่ดำเนินการโดยนักเรียนใน โรงเรียน และครู รวมทั้งพนักงานของธนาคารออมสินเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติงานและระบบงานของธนาคาร ส่งเสริมให้นักเรียนมีการออมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง และลดงานของหน่วยงานสาขาในการออกไปรับฝากเงินนอกสถานที่ตาม โรงเรียนต่าง ๆ โดยธนาคารออมสินเป็นผู้สนับสนุนเครื่องใช้สำนักงาน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงาน เงินทุนแรกเริ่มดำเนินการ ความรู้ในระบบการปฏิบัติงานธนาคาร เอกสารแบบพิมพ์ต่าง ๆ รวมไปถึงสมุดคู่มือบัญชี นักเรียนที่ปฏิบัติงานในธนาคาร โรงเรียน จะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติ

ดี มีความรับผิดชอบ มีความละเอียดถี่ถ้วน มีมนุษยสัมพันธ์ ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและคัดเลือกโดยอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งคณะที่ปฏิบัติงาน 1 ชุด จะประกอบไปด้วยตำแหน่งผู้จัดการ พนักงานบัญชี พนักงานการเงิน พนักงานลงรายการและพนักงานติดต่อลูกค้าจำนวน 2 คน ธนาคาร โรงเรียน 1 แห่งอาจมีผู้ปฏิบัติงานมากกว่า 1 ชุด เพื่อสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาปฏิบัติงานก็ได้ธุรกิจที่ธนาคาร โรงเรียนดำเนินการ ก็คือการรับฝาก-ถอนเงินตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป มีบัญชีประเภทเดียวคือ ประเภทเพื่อเรียก จะฝาก-ถอนวันละกี่ครั้งก็ได้ ระยะเวลาในการเปิดให้บริการรับฝาก-ถอนเงิน จะเป็นช่วงเช้าก่อนเข้าเรียนหรือช่วงพักเที่ยงของทุกวันหรือเฉพาะบางวันตามความเหมาะสม ธนาคาร โรงเรียนจะเปิดดำเนินการในช่วงเวลาที่โรงเรียนเปิดเทอม และหยุดดำเนินการเมื่อปิดเทอม

ธนาคาร โรงเรียนจะอยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารออมสินสาขา ซึ่งเรียกว่าสาขาที่เลี้ยงและแต่ละสาขาที่เลี้ยงจะดูแลธนาคาร โรงเรียนเพียง 1 แห่ง ธนาคาร โรงเรียนจะเปิดบัญชีเงินฝากประเภทเพื่อเรียกกับธนาคารออมสินสาขาที่เลี้ยงเพียงบัญชีเดียว ซึ่งธนาคารออมสินคิดอัตราดอกเบี้ยให้สูงกว่าผู้ฝากทั่วไป โดยบวกเพิ่มให้ร้อยละ 0.25 ส่วนบัญชีย่อยของนักเรียนแต่ละรายธนาคาร โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบโดยคิดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากให้เท่ากับประเภทเพื่อเรียกที่ธนาคารออมสินคิดให้ผู้ฝากทั่วไป ทั้งนี้พนักงานของธนาคารออมสินจะเป็นผู้กำหนดอัตราดอกเบี้ยในเครื่องคอมพิวเตอร์ของธนาคาร โรงเรียนให้เมื่อเริ่มดำเนินการ และเมื่อธนาคารออมสินมีการปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยในครั้งต่อไป ดังนั้นเมื่อธนาคาร โรงเรียนปิดบัญชีประจำวันแล้ว จะต้องนำเงินที่ได้รับฝากจากนักเรียนทั้งหมดฝากที่ธนาคารออมสินสาขาที่เลี้ยงเพื่อมีต้องรับภาระในเรื่องของดอกเบี้ยที่จะต้องจ่ายให้บัญชีย่อย เมื่อนักเรียนจบการศึกษา นักเรียนจะต้องปิดบัญชีที่เปิดไว้ที่ธนาคาร โรงเรียนและถ้าหากมีความประสงค์จะเปิดบัญชีใหม่กับธนาคารออมสิน ทางสาขาที่เลี้ยงก็จะดำเนินการให้ตามความประสงค์ โดยเป็นการเปิดบัญชีที่ธนาคารออมสินสาขาที่เลี้ยงดังกล่าว ธนาคาร โรงเรียนจะจัดตั้งขึ้นได้นั้น นอกจากธนาคารออมสินจะเป็นผู้สนับสนุนระบบงานและเครื่องใช้สำนักงานที่จำเป็นแล้ว คุณลักษณะของโรงเรียนที่จะจัดตั้งธนาคาร โรงเรียนได้ จะต้องประกอบไปด้วย ความคิดเห็นและความร่วมมือของคณะผู้บริหารฯ คือ คณะผู้บริหาร โรงเรียนยังต้องเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนโครงการฯ โดยจัดอาจารย์ผู้รับผิดชอบโดยตรง จัดเตรียมสถานที่ที่ใช้เป็นธนาคาร โรงเรียน และโรงเรียนควรมีจำนวนนักเรียนประมาณ 1,000 คน ขึ้นไป (จุลสารออมสินธนาคารออมสิน. 2549 : 52)

โรงเรียนโคกประสิทธิ์วิทยา อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ปัจจุบันเปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา ถึงช่วงชั้น ที่ 3 มีครู จำนวน 15 คน พนักงานราชการ 1 คน พี่เลี้ยงเด็กพิการ 1 คน นักเรียนจำนวน 152 คน นักการภารโรง จำนวน 1 คน โรงเรียนมุ่งฝึกอบรม และให้การศึกษแก่เยาวชนให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีคุณธรรมมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตใจที่ดี มีสุขภาพอนามัยที่ สมบูรณ์ ร่างแข็งแรงโต รวมทั้งเป็นพลเมืองดี มีประสิทธิภาพในการทำงาน การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข เป็นโรงเรียนหนึ่งที่ตระหนักถึงคุณค่าของการ ออมของนักเรียน มีนโยบายปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ จึงได้ประสาน ความร่วมมือกับธนาคารออมสินจัดตั้งธนาคาร โรงเรียน โคกประสิทธิ์วิทยาขึ้น เพื่อให้ นักเรียน สามารถออมทรัพย์ได้ในแต่ละวันและทุก ๆ เดือน อีกทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประสบ การณ์การเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ทั้งยังเป็นธนาคาร จำลอง ที่ดำเนินการ โดยนักเรียนในโรงเรียนและมีครูรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของธนาคารออมสินเป็น ที่ปรึกษา มีการรับฝากเงินได้อย่างสม่ำเสมอเมื่อมีเงินเหลือจากการใช้จ่าย โดยได้รับดอกเบี้ยเงิน ฝากประเภทเพื่อเรียกของธนาคารออมสิน โดยจัดตั้งโครงการธนาคาร โรงเรียนขึ้นมา โดยมีชื่อ โครงการธนาคาร โรงเรียน โคกประสิทธิ์วิทยา อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงาน การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

2. บทบาทของธนาคารออมสินในโรงเรียน

กิจกรรมการออม เป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคม ให้มีพื้นฐาน การออมในทุกช่วงวัย ธนาคารออมสินจึงมีบทบาทในการส่งเสริมการออมให้สังคมไทย ได้ รู้จักพื้นฐานการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง จึงจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นปลูกฝังนิสัยรักการออมให้แก่ เด็กและเยาวชน โดยเชื่อมั่นว่าหากคนไทยมีจิตสำนึกรักการออมตั้งแต่เยาว์วัย ก็จะได้ส่งผลให้ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เห็นความสำคัญของการออม และรู้จักการใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสม สามารถ พึ่งตนเองได้ในอนาคต จึงได้จัดให้มีธนาคาร โรงเรียนในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา โดย เริ่มเปิดดำเนินการตั้งแต่ปี 2541 ธนาคาร โรงเรียน เป็นการจำลองธนาคารออมสินสาขาไว้ใน โรงเรียน และมีนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ เป็นผู้ดำเนินการภายใต้การดูแลของธนาคารออม สินสาขา ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ดูแล ในการดำเนินการธนาคาร โรงเรียน (วารสารออมสินเพื่อชุมชน. 2551 : 13) การออมเงินต้องมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการออมทรัพย์ พระราชบัญญัติและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการประหยัดและอดออม

2.1 ความหมายของการออม

อยากได้เงินต้องทำอะไร (การออม. 2555 : 12) กล่าวไว้ว่า การออม คือ รายได้เมื่อหักรายจ่ายแล้วจะมีส่วนร่วมซึ่งเหลืออยู่ ส่วนของรายได้ที่เหลืออยู่ซึ่งไม่ได้ถูกใช้สอยออกไปนี้เรียกว่าเงินออม $Incomes - Expenses = Savings$ โดยทั่วไปการออมจะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลนั้นมีรายได้มากกว่าการจ่ายของเขา ทางที่จะเพิ่มเงินออมได้แก่ บุคคล อาจทำได้โดยการพยายามหาทางเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นด้วยการทำงานมากขึ้น ใช้เวลาว่างในการหารายได้พิเศษ หรือการปรับปรุงงานที่ทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพมีรายได้สูงขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้การลดรายจ่ายลงด้วยการรู้จักใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมก็จะทำให้มีการออมเกิดขึ้นได้เหมือนกัน

2.2 ความสำคัญของเงินออม

เงินออมเป็นปัจจัยที่จะทำให้เป้าหมายซึ่งบุคคลกำหนดไว้ในอนาคตบรรลุจุดประสงค์ เช่น กำหนดเป้าหมายซึ่งบุคคลกำหนดไว้ในอนาคตบรรลุจุดประสงค์ เช่น กำหนดเป้าหมายที่วางไว้เป็นจริงขึ้นมาได้ นอกจากนี้เงินออมยังใช้สำหรับแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึงของบุคคลได้ด้วย ดังนั้นบุคคลจึงควรมีการออมอย่างสม่ำเสมอในชีวิต

2.3 สิ่งจูงใจในการออม

การที่คนเรามี “เป้าหมาย” อย่างหนึ่งอย่างใดในอนาคตกำหนดไว้อย่างชัดเจนแน่นอนก็จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเก็บออมมากขึ้น เป้าหมายของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกัน แต่ความจำเป็นและความต้องการของเขา และยังขึ้นอยู่กับความหวังและความทะเยอทะยานในชีวิตของเขาด้วย ตัวอย่างเช่น บางคนอยากมีบ้านและที่ดินเป็นของตัวเอง อยากจะมีการศึกษาสูงอยากมีชีวิตที่สุขสบายในยามปลดเกษียณ หรือหวังที่จะให้ลูกหลานมีหลักฐานมั่นคง ดังนั้นเป้าหมายในการออมแตกต่างกันนี้จะเป็นสิ่งที่กำหนดให้จำนวนเงินออมและระยะเวลาในการออมแตกต่างกันไป

2.4 การปฏิบัติเกี่ยวกับการออมที่ดี

การออมเป็นการนำเงินสดส่วนบุคคลขึ้นซึ่งจะทำให้ทราบว่าแต่ละเดือนจะมีเงินคงเหลือเป็นเงินออมเท่าไร ในทางปฏิบัติเพื่อให้การออมได้ผลจริง ๆ ควรจัดทำดังนี้

2.4.1 ทางที่จะสามารถทราบล่วงหน้าได้ว่าจะมีการออมได้หรือไม่นั้นก็โดยการจัดทำงบประมาณเงินรายได้รายจ่ายเพื่อจะรู้ว่าเงินเหลือที่จะเก็บออมเท่าไร

2.4.2 เมื่อทำงบประมาณและทราบได้ว่าจะสามารถเก็บออมได้เดือนละเท่าไรแล้วไว้กันเงินออมส่วนนั้น (ก่อนที่จะจ่ายเป็นรายจ่ายออกไป) แล้วนำไปฝากธนาคาร

ทันที รายได้ที่เกิดขึ้นจากเงินออม เช่น ดอกเบี้ยที่ได้รับ ควรนำไปลงทุนต่อทันที เพื่อให้เงินออมงอกเงยขึ้นไปอีกการเก็บรักษาเงินออมให้ปลอดภัย นั้นเงินออมการเก็บเงินไว้กับตนเองย่อมไม่ปลอดภัยและเป็นการสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับ ดังนั้นควรเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัยและมีรายได้ด้วย โดยการฝากสถาบันการเงินบางแห่งไว้ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน สหกรณ์ออมทรัพย์ หรืออาจจะเก็บออมในรูปของการซื้อหลักทรัพย์หรือตราสารฯ ที่มีความมั่นคงก่อนให้เกิดรายได้และสามารถเปลี่ยนมาเป็นเงินสดได้ง่ายมาถือไว้ เช่น การซื้อพันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน พันธบัตรออมทรัพย์ต่างๆ ตัวสัญญาใช้เงินของบริษัทเงินทุนที่มั่นคง การซื้อหน่วยลงทุนกองทุนรวมหรือซื้อหุ้นของบริษัทที่มั่นคงถือไว้

2.5 ปัจจัยสำคัญในการออม

2.5.1 ผลตอบแทนที่ผู้ออมได้รับจากการออม หมายความว่าถ้ายิ่งผลตอบแทนในการออมเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็จะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้บุคคลมีการออมเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น เช่น ในภาวะที่รัฐบาลกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งลดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำทุกประเภทลงทั้งยังเก็บดอกเบี้ยภาษีเงินฝากอีก จึงทำให้ระดับเงินออมของธนาคารพาณิชย์มีแนวโน้มลดลงเป็นอย่างมาก

2.5.2 มูลค่าของอำนาจซื้อของเงิน ในปัจจุบัน ผู้ออมจะตัดสินใจทำการออมมากขึ้น ภายหลังจากการพิจารณาถึงอำนาจซื้อของเงินที่มีอยู่ในปัจจุบันว่าจะมีความแตกต่างจากมูลค่าของเงินในอนาคตมักหมายความว่าจำนวนเงิน 1 บาท สินค้าและบริการได้ในจำนวนใกล้เคียงหรือเท่ากับการใช้เงิน 1 บาท ซื้อสินค้าหรือบริการในอีก 2 -3 ปี ข้างหน้าหรือมากกว่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าท่านว่าการเก็บเงินออมไว้โดยไม่ยอมซื้อสินค้าขณะนี้ ท่านอาจจะสูญเสียความพอใจที่ควรได้รับจากการซื้อสินค้าในปัจจุบันมากกว่าผลตอบแทนที่ได้รับจากการออม ทั้งยังเสียเวลาคอยที่จะซื้อสินค้าในอนาคตที่อาจมีราคาสูงมากกว่าอัตราผลตอบแทนที่ได้รับอีกด้วย ดังนั้นถ้าท่านพอใจที่จะซื้อสินค้าในวันนี้มากกว่าการหวังผลตอบแทนที่จะได้รับเพิ่มขึ้นในอนาคตท่านก็จะมีการออมลดลง

2.5.3 รายได้ส่วนบุคคลสุทธิ ผู้ที่มีรายได้คงที่แน่นอนเป็นประจำทุกเดือน ในจำนวนที่ไม่สูงมากนักเช่น ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชนระดับต่ำ จำนวนเงินออมที่กันไว้จะเป็นเพียงจำนวนน้อยตามอัตราส่วนของรายได้ที่มีอยู่ ซึ่งต่างจากจำนวนเงินออมของผู้บริหารระดับสูง หรือนักการเมืองที่จะมีเงินเหลือออมได้มากกว่านอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงรายได้เนื่องจากการออมเช่นกัน คืออาจทำให้มีการออมเพิ่มมากขึ้นหรือลดลงไปจากระดับเดิมได้ ดังนั้นในระหว่างที่ท่านมีรายได้มากกว่าปกติ หรือในขณะที่ท่านมีความ

สามารถหารายได้อยู่จึงควรมีการออมไว้เพื่อป้องกันปัญหาการเงินอันอาจเกิดขึ้นได้ดังกล่าวแล้ว

2.5.4 ความแน่นอนของจำนวนรายได้ในอนาคตหลังการเกษียณอายุ ถ้าผู้มีรายได้ทุกคนทราบได้แน่นอนว่าเมื่อใดก็ตามที่ท่านไม่มีความสามารถหารายได้อีกต่อไปท่านก็จะไม่มีปัญหาทางการเงินเกิดขึ้น หรือถ้ามีก็ไม่ใช่ว่าปัญหาที่รุนแรงมากนัก เนื่องจากหน่วยงานที่ท่านเคยทำงานอยู่มีนโยบายช่วยเหลือท่านในวัยชราหลังเกษียณอายุ หรือภายหลังออกจากงานก่อนกำหนด เช่น นโยบายการให้บำนาญ บำเหน็จ เงินชดเชย เป็นต้น ดังนั้นผู้ออมอาจมีการออมลดลงเพื่อเก็บเงินไว้ใช้จ่ายมากขึ้นโดยไม่ทำให้จำนวนเงินรวมในอนาคตกระทบกระเทือนแต่ประการใด เงินออมควรเก็บรักษาอย่างไรจึงจะปลอดภัย การเก็บเงินไว้กับตนเองย่อมไม่ปลอดภัย และเป็น การสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับ ดังนั้นเงินออมควรเก็บรักษาไว้ที่ปลอดภัยและมีรายได้ด้วย โดยการฝากสถาบันการเงินบางแห่งไว้ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน สหกรณ์ออมทรัพย์ หรือ อาจเก็บออมในรูปของการซื้อหลักทรัพย์หรือตราสารฯ ที่มีความมั่นคงก่อให้เกิดรายได้และสามารถเปลี่ยนมาเป็นเงินสดได้ง่ายมาถือไว้ เช่น การซื้อพันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน พันธบัตรออมทรัพย์ต่าง ๆ ตัวสัญญาใช้เงินของบริษัทเงินทุนที่มั่นคง การซื้อหน่วยลงทุนกองทุนรวมหรือซื้อหุ้นของบริษัทที่มั่นคงถือไว้ ฯลฯ

2.6 ประโยชน์ของการออมต่างประเทศ

2.6.1 การออมเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมากเนื่องจากการช่วยสนับสนุนการลงทุน การผลิตของประเทศและการจ้างงาน เป็นต้น

2.6.2 สร้างเสริมความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและลดผลกระทบจากความผันผวนจากวิกฤตการณ์ในตลาดเงินโลก โดยประเทศที่มีอัตราออมสูง การลงทุนในประเทศก็ไม่ต้องอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศมากนัก ตัวอย่าง เช่น สิงคโปร์ และ ไต้หวัน ล้วนเป็นประเทศที่มีการออมสูงซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้ด้านเงินทุน สำหรับใช้ในการพัฒนาจึงทำให้การพัฒนาประเทศมีความต่อเนื่องและมั่นคง มีระดับการพึ่งพิงเงินทุนต่างประเทศต่ำซึ่งต่างจากประเทศไทยที่ต้องพึ่งพาเงินออกจากต่างประเทศ

2.6.3 ก่อนข้างมากส่งผลให้เกิดการกีดกันทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นการออมจึงนับว่ามีความสำคัญก่อนข้างมากเพื่อยอมรับการลงทุน และเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและต่อผู้ออมเองเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตในระยะยาว จึงขอเชิญชวนทุกท่านมารวมพลังสร้างกลุ่มวัฒนธรรมการออมใหม่ อย่างไรก็ตาม การออม คือ การใช้จ่าย

อย่างฉลาดมีแบบแผนและหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายสินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศ ในทางตรงกันข้าม การออมไม่ได้หมายถึง การตระหนี่ถี่เหนียวเกินไปโดยไม่ใช้จ่ายจนถึงระดับหนึ่ง ก็จะส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจได้เช่นกัน

พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ

พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ (กองทุนการออมแห่งชาติ. 2554 : 47 – 63) ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการออมทรัพย์ของสมาชิกและเพื่อเป็นหลักประกันในการจ่ายบำนาญและให้ประโยชน์ตอบแทนแก่สมาชิกเมื่อสมาชิกสิ้นสภาพ ดังมติเห็นชอบต่อไปนี้

1. ประเทศไทยประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะนำมาซึ่งภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุและหากไม่ดำเนินการใด ๆ รายได้ภาษีของรัฐบาลที่ได้รับจากวัยทำงานจะไม่พอเลี้ยงดูผู้สูงอายุ อันจะนำมาซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง

2. ปัจจุบันเครื่องมือการออมระยะยาวเพื่อการชราภาพแม้จะมีอยู่หลายกองทุนแต่ครอบคลุมแรงงานที่มีนายจ้างเพียงร้อยละ 30 ของผู้มีงานทำทั้งประเทศ ซึ่งยังมีแรงงานอีกร้อยละ 70 ของผู้มีงานทำที่ยังไม่สามารถเข้าถึงระบบกองทุนต่าง ๆ และไม่ได้รับการคุ้มครองใด ๆ จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการสร้างเครื่องมือการออมเพื่อการชราภาพที่เหมาะสม โดยการศึกษาวิจัย ลงพื้นที่สำรวจความเป็นไปได้และความต้องการของแรงงาน และจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนองค์กรการเงินชุมชน ผู้แทนแรงงานตามกลุ่มอาชีพในหลายจังหวัด รวมทั้งจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นระหว่าง ตัวแทนภาครัฐ นักวิชาการและตัวแทนกองทุนประกันสังคม เพื่อให้ได้ข้อสรุปของโครงการกองทุนการออมแห่งชาติในรูปแบบของกองทุน โดยไม่ซ้ำซ้อนกับกองทุนที่มีอยู่แล้ว

3. กระทรวงการคลังจึงได้จัดทำข้อเสนอออกกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เสนอคณะกรรมการผลักดันระบบการออมเพื่อวัยสูงอายุแห่งชาติ ซึ่งมีปลัดกระทรวงการคลังเป็นประธาน และเสนอต่อคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2552 โดยที่ประชุมมีมติรับทราบและให้กระทรวงการคลังนำความเห็นของคณะกรรมการไปประกอบการดำเนินการต่อไป

4. การจัดตั้ง กองทุนการออมแห่งชาติ นี้จะสามารถครอบคลุมแรงงานที่ยังไม่มีระบบการคุ้มครองเพื่อการชราภาพใด ๆ ประมาณ 24 ล้านคน ได้อย่างทั่วถึง และสมาชิกของ กอช. จะได้รับรายได้หลังเกษียณไปตลอดอายุขัย โดยกรณีออมขั้นต่ำอายุ 20 ปี จนครบอายุ 60 ปี จะได้รับบำนาญเดือนละ 1,710 บาท (รวมเบี้ยยังชีพเป็นเงิน 2,210 บาท) และหากออมเพิ่มขึ้นจะ

ได้รับบำนาญเพิ่มขึ้นด้วย รวมทั้งเงินกองทุนจะเพิ่มขึ้นด้วยและนำมาซึ่งแหล่งเงินทุนระยะยาวที่มั่นคงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืนและเป็นการลดการกีดกันจากต่างประเทศที่อาจจะกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการพัฒนาตลาดทุน ตามที่กระทรวงการคลังได้จัดทำแผนพัฒนาตลาดทุนไทย ระยะ 5 ปี (ปี 2552 – 2556) รวมทั้งการลดความผันผวนของการเคลื่อนย้ายเงินลงทุน นอกจากนี้ยังมีผลต่อการพัฒนาตราของสินค้าและบริการ และการลดต้นทุนทางการเงิน (Cost of Fund) ให้ระดมทุน

5. ผลกระทบของการจัดตั้ง กอช. จะทำให้รัฐบาลมีภาระจากการจ่ายเงินสมทบในกองทุนปีแรก ดังนี้

ตารางที่ 1 ภาระจากการจ่ายเงินสมทบในกองทุนปีแรก

จำนวนผู้เข้ากองทุนการออมแห่งชาติ	การจ่ายเงินสมทบของรัฐ (ล้านบาท)	ร้อยละ /GDP
ร้อยละ 100	22,955	0.27
ร้อยละ 50	11,477	0.14
ร้อยละ 30	6,887	0.08

โดยในระยะยาวจะมีทิศทางลดลงอย่างต่อเนื่องตามโครงสร้างประชากรซึ่งวัยแรงงานจะมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานจากระบบลูกจ้าง นายจ้างเป็นระบบไม่มีนายจ้าง จะต้องไม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

6. จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีการจัดตั้ง กอช. ขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมแรงงานที่ยังไม่ได้รับความคุ้มครองใดๆ และเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับเก็บออมตั้งแต่วัยทำงานเพื่อเลี้ยงดูตนเองในอนาคตสามารถนำไปสู่การบริหารเงินออมให้เกิดผลประโยชน์เพิ่มพูนกับผู้ออมและเกิดประโยชน์กับเศรษฐกิจของประเทศได้ รวมทั้งเป็นระบบการออมที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ออม

พระราชบัญญัติบำนาญแห่งชาติ กล่าวไว้ว่า พระราชบัญญัติการออมแห่งชาติ ครอบคลุมเฉพาะแรงงานนอกระบบเท่านั้น ซึ่งพระราชบัญญัติบำนาญแห่งชาติได้ขยายให้ครอบคลุมถึงแรงงานในระบบหรือประชาชนทุกคนเพื่อให้เป็นสวัสดิการพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน และลดปัญหาจากการหมุนเวียนเปลี่ยนงานตลอดเวลา กรอบแนวคิดที่สำคัญพระราชบัญญัติบำนาญแห่งชาติ คือ

1. การจัดให้มีบ้านอายุเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยไม่เป็นภาระทางการเงิน การคลังของรัฐมากนัก เป็นการออมสะสมและรัฐสมทบ แบบสมัครใจ
2. เป็นระบบพื้นฐานที่ครอบคลุมทุกคน ทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบ ยกเว้นข้าราชการ
3. เน้นการบริหารกองทุนอย่างมีธรรมาภิบาล
4. การกำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายฯ เพื่อจัดการความหลากหลายของ ระบบบ้านอายุต่าง ๆ

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547 : 17) กล่าวไว้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2545 หมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ส่วนที่ 1 มาตราที่ 31 กล่าวไว้ว่า กระทรวงมีหน้าที่เกี่ยวกับ ส่งเสริม และกำกับดูแลการศึกษา ทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบายแผนและมาตรฐาน การศึกษา ส่งเสริมและประสานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬาเพื่อการศึกษา รวมทั้ง การติดตามการตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาและราชการอื่นตามที่กฎหมาย กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวง

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549 : 4) กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โครงการ พัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคณะตามธรรมชาติและเด็กเพิ่มศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตาม ตามตัวบ่งชี้ 1.5 คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในการ เป็นพลเมืองไทยและพลโลก

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า หน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการออม ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้ การออมยังมี ประโยชน์ แก่คุณภาพชีวิตในอนาคตอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติกองทุน การออมแห่งชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายความพึงพอใจ

นักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายประการ ดังนี้

ประสาธ อิศรปริดา (2547 : 300) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง พลังที่เกิดจาก พลังทางจิตที่มีผลไปสู่เป้าหมายที่ต้องการของมนุษย์ และเป็นพฤติกรรมไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้

เน่งน้อย พงษ์สามารถ (2549 : 259) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึงท่าทีต่อสิ่งต่าง ๆ 3 อย่าง คือ ปัจจัยเกี่ยวกับงาน โดยตรง ลักษณะเฉพาะเจาะจงของแต่ละคนและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในสิ่งที่อยู่นอกหน้าที่การงาน

อะเคย์ และแอนเดอร์สัน (Aday and Andersen. 1975 : 58 - 80) ได้ให้ความหมาย ของความพึงพอใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นความรู้สึก หรือความคิดที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนที่เกิดจากประสบการณ์ที่พบการจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานที่นั้น ๆ และประสบการณ์นั้นเป็นไปตามความคาดหวังเพียงใดขึ้นกับปัจจัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน

Good. (1973 : 384) กล่าวว่าความพึงพอใจหมายถึง คุณภาพ สภาพหรือระดับของความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจ และ ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่องานของเขา

Mangelsdorff. (1978 : 86) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งที่ใช้สำหรับวัดคุณภาพของงาน

Wolman. (1973 : 333) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่าความพึงพอใจ หมายถึง “ความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของความต้องการ หรือ แรงจูงใจ” จากคำจำกัดความข้างต้นจะสังเกตได้ว่า ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้ถ้าบุคคลได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุหรือด้านจิตใจ ซึ่งความพอใจนั้นอาจเกิดจากคุณภาพของงาน หรือสิ่งที่มีการนำเสนอในรูปแบบที่น่าพอใจ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก หรืออารมณ์ในทางบวก ที่มีต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ อาจจะเกี่ยวกับงานหรือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

2. ทฤษฎีความพึงพอใจ

ความพอใจ (Satisfaction) อาจใช้แทนกันได้ แต่ในทางการตลาดบริการแล้วมีความแตกต่างกัน ความพึงพอใจโดยทั่วไปแล้วเป็นแนวคิดที่กว้างกว่า ในขณะที่คุณภาพของบริการเน้นเฉพาะด้านบริการ คือเป็นการประเมินการรับรู้ของลูกค้าในมิติเฉพาะด้านของการบริการ ได้แก่ ความเชื่อถือได้ (Reliability) การตอบสนองลูกค้าทันที (Responsiveness) การทำให้ลูกค้ามั่นใจ (Assurance) การเข้าใจลูกค้า (Empathy) และการเสนอสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Tangibles) ในขณะที่ความพึงพอใจของลูกค้าอาจได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ในคุณภาพของบริการการรับรู้ในคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ราคา ปัจจัยส่วนบุคคลของลูกค้า (อารมณ์ ความชอบ) และปัจจัยด้านสถานการณ์ (ดิน ฟ้า อากาศ) ดังนั้น การรับรู้ในคุณภาพของบริการจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพึงพอใจของลูกค้า

ความพึงพอใจ (Customer Satisfaction) คือการประเมินผลิตภัณฑ์หรือบริการว่าเป็นไปตามความต้องการและความคาดหวังหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามความต้องการและความคาดหวังแสดงว่าเกิดความไม่พอใจ (Dissatisfaction) ในผลิตภัณฑ์และบริการนั้น ๆ และหากเป็นไปตามความต้องการและความคาดหวังแสดงว่าพอใจ (Satisfaction) (กฤษณา รัตนพฤกษ์. 2545 : 109-110)

ชนวรรณ แสงสุวรรณ และคณะ (2547 : 82 ; อ้างอิงจาก Kotler. 2003) กล่าวว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกของบุคคลที่แสดงความยินดี หรือผิดหวังอันเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้สินค้าหรือบริการกับความคาดหวัง ถ้าผลจากการใช้สินค้าหรือบริการต่ำกว่าความคาดหวังลูกค้าก็จะไม่พอใจ ถ้าผลลัพธ์เป็นไปตามความคาดหวังลูกค้าก็พอใจ และถ้าผลลัพธ์มีค่าเกินความคาดหวังลูกค้าก็ยิ่งพอใจมากขึ้น

กฤษณีย์ รื่นรมย์และคณะ (2548 : 98) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่แต่ละบุคคลแสดงออกถึงความยินดีจากการใช้ผลิตภัณฑ์หรือการบริโภคสินค้า ซึ่งคุณค่าหรือประโยชน์ที่ได้รับนั้นเท่ากับหรือสูงกว่าระดับความคาดหวังของคนนั้น ๆ ในทางตรงกันข้ามถ้าผลจากการใช้สินค้าหรือการได้รับบริการนั้นต่ำกว่าความคาดหวัง บุคคลนั้นย่อมจะเกิดความไม่พอใจ

หลุยส์ จำปาเทศ (2533 : 67) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการได้บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะมีความสุข สังเกตได้จากสายตา คำพูดและการแสดงออก

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปความหมายความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงออกถึงความยินดีจากการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากสายตา คำพูด การแสดงออกทางพฤติกรรม โดยถ้าได้รับความพึงพอใจก็จะส่งผลต่อการกลับมาซื้อผลิตภัณฑ์หรือใช้บริการซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

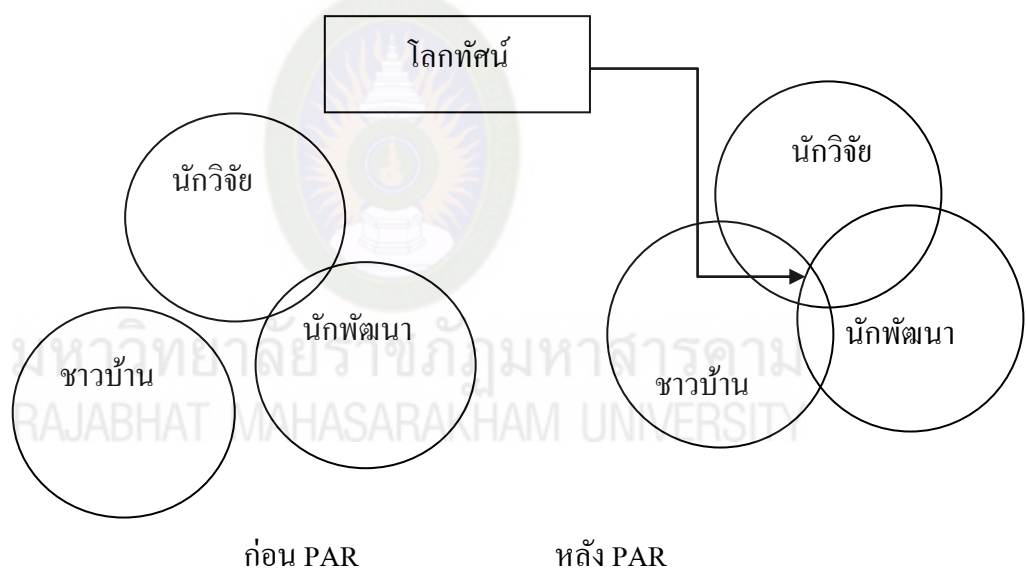
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สมอาจ วงษ์ขมทอง (2537 : 8) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หมายถึง งานวิจัยที่อยู่บนพื้นฐานว่า นักวิจัย (นักพัฒนา) และชาวบ้านทำวิจัยร่วมกัน โดยมีการแสวงหาข้อเท็จจริงในชุมชนและแสวงหาทางเลือก ในการแก้ปัญหา โดยชาวบ้านเป็นคนให้ข้อมูลมี Action ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาซึ่งทุกอย่างเกิดในชุมชน ทำในชุมชน โดยชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง PAR เป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาข้อมูลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์และเป็นระบบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดของ PAR และมีนักวิจัยเป็นผู้จุดไฟให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ขึ้นผลที่เกิดขึ้นจะได้กับชุมชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในขบวนการของ PAR จะประกอบด้วยมีผู้กระตุ้น(นักวิจัย) มีกลุ่มชุมชนเป็นผู้ร่วมวิจัย มีกิจกรรมที่ดำเนินชุมชนนั้น ๆ มีการรวมกลุ่มทำงาน ซึ่งเป็นดัชนีพัฒนาคน/หน่วยงาน มีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เรียกว่า Investigative Research และมีกิจกรรมสำหรับแก้ปัญหาที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องเกิดในชุมชนนั้น

ศุภางค์ จันทวานิช (2550 : 67-73) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการ

แลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านในการวิจัยแบบ PAR ผู้วิจัยถือว่าชาวบ้านเป็นผู้รู้ดีเท่า ๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนาในการกำหนดปัญหา และการเลือกปฏิบัติการใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้านด้วย ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัย หรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียวจะเห็นว่าทั้งสามฝ่ายคือชาวบ้าน นักวิจัยและนักพัฒนา ต่างก็มีบทบาทเท่าเทียมกันในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติการ การวิจัยนี้จะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนา และความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน ดังภาพประกอบ 2 (สุภางค์ จันทวานิช. 2550 : 67-73 ; กาญจนา ทองทั่ว. 2550 : 23-31)

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้าน ก่อนและหลังการวิจัยแบบ PAR

จากภาพดังกล่าว ก่อนทำการวิจัยทั้งนักวิจัย นักพัฒนาและชาวบ้านหมายถึงวงแต่ละวง คือโลกทัศน์หรือวิธีมองปัญหาของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือหลังจากที่ได้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้วคนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนา

สิ่งนี้เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จในการพัฒนา ความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัยจะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรเอกชนและโครงการขนาดเล็กได้ใช้วิธีการเช่นนี้ได้ผลมาแล้ว โดยมีนักวิจัยเป็นตัวหนุนเสริมให้ความรู้เชิงวิชาการ การเรียบเรียง การเขียนรายงาน (กาญจนา ทองทั่ว. 2550 : 23-31)

พันซ์ทิพย์ รามสูตร (2540 : 1-7) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตนเอง ดังนั้น PAR จึงเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัยกลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยนั่นเอง โดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย

ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 : 121-123) กล่าวว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมาความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ ได้มีความก้าวหน้าอย่างมากมายความรู้เป็นจำนวนมากได้ถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายทางสังคมและการพัฒนาในหลายประเทศ แต่การค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ดังกล่าวดำเนินการ โดยบรรดานักวิชาการผู้เชี่ยวชาญหรือสถาบันทางวิชาการ ความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้นดังกล่าวจึงมุ่งเพื่อรักษาสถานภาพเดิมในสังคมให้คงเดิมหรือไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือค่อยโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและเผยแพร่องค์ความรู้ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาการในด้านต่าง ๆ ในระยะไม่นานมานี้ นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานจำนวนหนึ่งได้เข้าไปทำงานในสลัมและชนบทในประเทศโลกที่สามได้เริ่มตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความคิดเบื้องหลังของกระบวนการวิจัยที่ใช้กันอยู่ ข้อสงสัยดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดและหลักการในเรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะต่อมา รวมทั้งในช่วงที่ผ่านมา นักวิชาการและนักพัฒนาในหลายพื้นที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประสพการณ์จากการดำเนินการดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นเป็นทฤษฎีและหลักการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมขึ้น ในกระบวนการดังกล่าวไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตามได้กลายเป็นรากฐานของการต่อสู้เพื่อการมีชีวิตรอด และการมีชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนเป็นจำนวนมาก การวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงได้กลายเป็นความพยายามของผู้ที่เสียเปรียบและผู้ที่เกี่ยวข้องโอกาสในสังคมในการดำเนินงานเพื่อ 1) เข้าใจบทบาทของความรู้ในฐานะที่เป็น เครื่องมือสำคัญของอำนาจและการต่อสู้ 2) เห็นคุณค่าของประสพการณ์ทั้งที่เป็นส่วนตัว และของกลุ่ม กับความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นว่ามีความหมายน่าเชื่อถือ 3) สามารถที่จะปรับใช้ความรู้ที่ผู้อื่นผลิตขึ้นให้เหมาะกับพื้นฐานของตนเอง 4) มีความเชื่อมั่น และมีเครื่องมือใน

การผลิตความรู้ด้วยตัวเอง 5) ประยุกต์ใช้ความรู้เหล่านั้นเพื่อความสนใจร่วมของทุกคน โดยการปฏิบัติกรร่วมกัน

จากหลักการและแนวทางดังกล่าวทั้งการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาที่จะช่วยผู้ที่เสียเปรียบและผู้ที่ยากไร้ในการจัดการกับความรู้อื่น ๆ จากแนวทางและจุดยืนของตนเองการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงมีความคิดความเชื่อเฉพาะที่แตกต่างไปจากการวิจัยที่รู้จักกันทั่วไป ดังนี้

1. กระบวนการวิจัยสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนโดยตรงทันทีตรงข้ามกับการสร้างผลงานทางวิชาการและการวิเคราะห์เชิงนโยบายที่ไกลตัว

2. กระบวนการวิจัยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือประชาชนเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทั้งหมด นับตั้งแต่การกำหนดปัญหาไปจนถึงการอภิปรายแนวทางในการแก้ปัญหาและการตีความผลการศึกษา

3. กระบวนการวิจัยควรจะเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหมด เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน สร้างความรู้สู่ทีละคนและผูกพันในการแก้ปัญหาในชุมชน

4. กระบวนการวิจัย ควรจะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนกัน เป็นการตอบโต้กันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเฉพาะช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

5. เนื้อหาของกระบวนการวิจัย คล้ายกับเนื้อหาของการศึกษา ที่ควรจะทำให้มนุษย์มีศักยภาพ ในเชิงสร้างสรรค์ และเป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ปัญหาทางสังคม

6. กระบวนการวิจัยมีนัยทางอุดมการณ์ (ทางการเมือง) เกี่ยวข้องด้วย

ชัชวาลย์ ทัดศิวัช (2540 : 37) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

Deshler และ Ewert (เชิดศักดิ์ ชุมนุม. 2540 : 37 ; อ้างอิงมาจาก Deshler and Ewert. 1982) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือการวิจัยที่มุ่งเน้นให้มีการปฏิบัติการแก้ไขปัญหามิใช่เพียงการปฏิบัติกรที่มีการค้นหาความจำเป็นและความต้องการวิธีการ และการยอมรับในกระบวนการ แก้ปัญหาจากทุกคนที่มีส่วนร่วมได้เสีย

Kemmis และ Weeks (เชิดศักดิ์ ชุมนุม. 2540 : 37 ; อ้างอิง มาจาก Kemmis and Weeks. 1998) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็น

การวิจัยที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือบุคคลในการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมและการศึกษาของบุคคลเหล่านั้น ในวงการศึกษานี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร หรือแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ในการทำงาน ซึ่งต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน

จากที่นักวิชาการได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปความหมายได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือในหน่วยงาน หรือเป็นการพัฒนาศักยภาพที่มีในตัวบุคคลแต่ละคน โดยให้บุคคลเหล่านั้นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหา จนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

2. หลักการพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายและความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ความหมายและความจำเป็นในการทำงานแบบมีส่วนร่วม นับวันเป็นเรื่องที่ถูกหยิบยกมาให้ความสำคัญและพูดถึงกันในทุกส่วนของการพัฒนาสังคม การจัดระบบการพัฒนาในรูปแบบใหม่เน้นการให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพในการกำหนดการพัฒนาชุมชนและตนเองเป็นหลักในการดำเนินการ ฟาเคนซ์ (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543 : 149 ; อ้างอิงมาจาก Fagence, 1977 : 4-5) ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ายิ่งฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนกว้างขวางมากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้อิทธิพลของประชาชนต่อการกำหนดนโยบายและแผนมีมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้ ยิ่งฐานการมีส่วนร่วมมากขึ้นเท่าใด ผู้วางแผนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถนำเสนอทางเลือกของสังคมมากขึ้นเท่านั้น และทางเลือกดังกล่าวสอดคล้องกับความปรารถนาของสังคมชุมชน และแผนดังกล่าวจะได้รับการสนับสนุนจากมหาชน

การมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนา อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดของการพัฒนาที่พยายามหยิบยื่นโครงการต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน ถ้าเป็นไปได้โดยปราศจากการมีส่วนร่วม การยอมรับและตัดสินใจของชุมชนแล้ว เมื่อสิ้นวาระของโครงการ ทุกสิ่งทุกอย่างก็จบลง ไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนานั้นอีกต่อไปนับเป็นความสูญเสียที่น่าเสียดายยิ่งนัก

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาในรูปแบบใหม่จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่จะทำให้ นักพัฒนาปรับเปลี่ยนแนวคิดและบทบาทของตนในการเป็นผู้กระตุ้นและดึงศักยภาพของ ประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากขึ้น ด้วยประสบการณ์ของการพัฒนาที่ผ่านมา เป็นส่วนช่วยทำให้มองเห็นการนำแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็น ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่สำคัญ ทำให้มองเห็นได้ชัดเจนว่าความหมายของการพัฒนาไม่ว่าจะ กว้างขวางครอบคลุมเพียงใดจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา ในทุกเรื่อง (ประพนธ์ ปิยรัตน์. 2534 : 4) ได้กล่าวไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมกับการ พัฒนาหมายถึงการเพิ่มพูนการอยู่ดีกินดีของพลเมืองทั้งหมดโดยอาศัยการมีส่วนร่วมโดย สมบูรณ์ในกระบวนการพัฒนาและกระจายผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม การมีส่วนร่วมกับการ พัฒนาจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตโดยถ้วนหน้า

ความหมายของการมีส่วนร่วม กล่าวได้ว่าเป็นการกระทำร่วมกันของบุคคลใน กระบวนการพัฒนา 3 ลักษณะ ได้แก่ (ประพนธ์ ปิยรัตน์. 2534 : 17)

1. การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Ticipation as a Mean) หมายถึง เป็นการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมของประชาชนไปสู่ เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว

2. การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมาย (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Titivation as a End) หมายถึง การมุ่งให้ประชาชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นใน ตนเองและมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุดเป็นการ รวมกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในกระบวนการแก้ไขปัญหาและร่วมทำ กิจกรรมซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำนั้น โดยที่แม้โครงการจะเสร็จสิ้น ไปแล้วการมีส่วนร่วมยังคงอยู่ตลอดไปและทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบวิธีการ (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : PAR) จึงเปรียบเสมือนเรือที่ต้องหาคนลากจูง คนที่ลากจูงตั้งเป้าหมายไว้และจูงให้คนมีส่วน ร่วมส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเป้าหมาย (End) นั้น เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ ร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ต้องมีการลากจูง จึงเป็นการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน ในการพัฒนาชุมชนและสังคมรูปแบบใหม่จึงต้องการการมีส่วนร่วมในแบบที่สอง ซึ่งควรมีกิจกรรมสำคัญที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังโดยอาศัยหลักการที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการและเจตคติของประชาชน

3.2 ถ้าประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนการพัฒนาแล้วจะทำให้พวกเขายอมรับแผนงานและโครงการพัฒนานั้นๆ

3.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองนับเป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย

3.4 ความรู้สึกของประชาชนที่ว่าพวกเขามีหุ้นส่วน หรือเป็นเจ้าของโครงการพัฒนานั้น ๆ เป็นหลักการสำคัญอันหนึ่ง ที่การพัฒนาต้องสร้างให้เกิดขึ้น โดยการสร้างวัตถุประสงค์ร่วม มีแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการยอมรับความเท่าเทียมกันของบุคคล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกัน เป็นการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ที่ดีอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย และที่สำคัญการสร้างความรู้สึกให้ทุกคนมีหุ้นส่วนและวัตถุประสงค์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อสร้างเข้าใจและเสริมศักยภาพของการพัฒนาร่วมกัน

ปัญหาในการสร้างความรู้สึกมีหุ้นส่วนของประชาชนอาจเกิดขึ้นได้ในหลายกรณี การมองทางแก้ปัญหาโดยการให้แสดงความคิดเห็นและโต้แย้งกันอย่างเปิดเผย จริงใจและตรงไปตรงมาเป็นทางออกหนึ่ง แม้จะมีความยากลำบากและเสี่ยงต่อการขัดแย้ง แต่หากทำแล้วสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ก็ควรพิจารณา ดังนั้นการเตรียมการเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาทั้งหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญยิ่ง

การมีส่วนร่วมมี 2 ลักษณะ ดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2548 : 198-199)

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการการติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในทางการเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม 2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนางองค์กร โดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันกระบวนการมีส่วนร่วม

หมายถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนด แต่หมายถึง การให้ประชาชน กลุ่ม ชุมชน ร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิต ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือของชุมชนและรับประโยชน์ร่วมกัน โดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน ดังแผนภาพที่ 3 (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2549 : 8)

กระบวนการแบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ 3 กระบวนการมีส่วนร่วม

ที่มา : ฉลาด จันทรสมบัติ (2549 : 8)

กระบวนการของการพัฒนาที่ต้องมีจุดเริ่ม และแนวทางการพัฒนาจึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่จะทำให้คนพัฒนาปรับเปลี่ยนแนวคิดและบทบาทของตนในการเป็นผู้กระตุ้นและดึงศักยภาพของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน นับเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งโดยหลักการแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญดังนี้ (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543 : 148)

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีขึ้นด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน ช่วยให้กลุ่มที่ถูกกีดกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้มีโอกาสเสนอสิ่งที่ตนเองต้องการต่อผู้จัดทำนโยบายการพัฒนาและมีโอกาสได้รับการพัฒนายกระดับฐานะให้สูงขึ้น หลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้รัฐบาลสามารถระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเช่น ความรู้ ทักษะ บุคคล และแม้แต่ที่ดินและทุนที่ต้องใช้ในโครงการพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยปรับปรุงการกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจนการกระจายรายได้ให้ดีขึ้นและการมีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี 4) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยสนองความต้องการทางจิตวิทยาของประชาชนจากการที่ได้มีอิทธิพลในการตัดสินใจต่อเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตและการทำงาน

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาอย่างจริงจังทุกขั้นตอนจะช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อสู้กับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ในสังคม

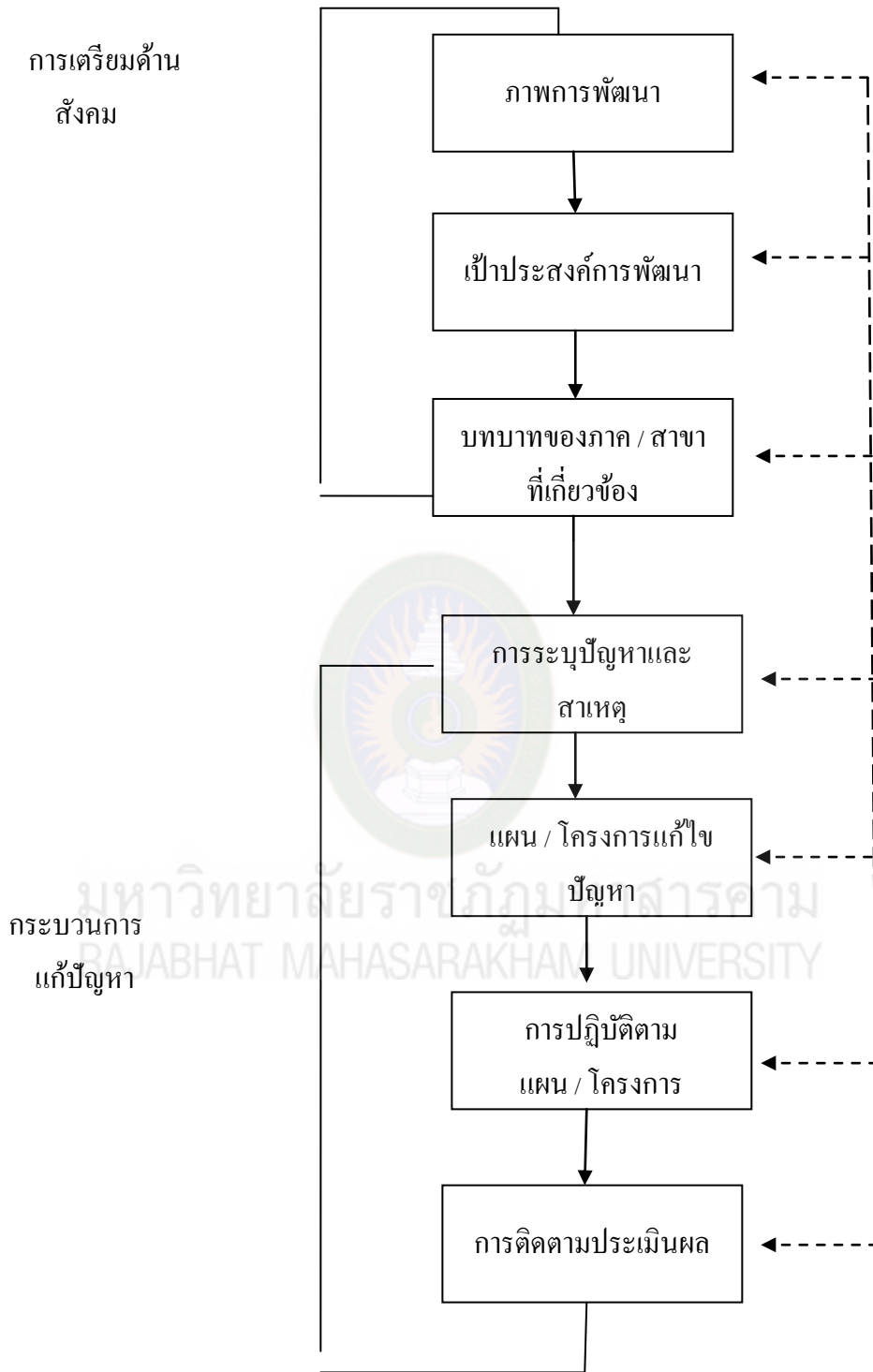
4. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนา แสดงนัยถึงการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการยอมรับและการใช้ความคิดใหม่ หรือนวัตกรรมนี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนา

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการพัฒนาจะทำให้ประชาชนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ และช่วยให้ได้หนทางการแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับปัญหาของชุมชนได้มากกว่าการให้บุคคลภายนอกเข้ามาช่วยแก้ปัญหา

3. กรอบแนวคิดของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาที่มีส่วนร่วม ต้องเริ่มด้วยการตกลงกำหนดปัญหา หรือจะต้องมีภาพของการพัฒนา (Vision) ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเป็นอันดับแรก ต่อมา คือ การกำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนา (Goal) ร่วมกันของทุกภาคทุกระดับ ต่อจากนั้นก็กำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละภาคที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับของการพัฒนา สุดท้ายก็ต้องตกลงกำหนดกลวิธีแผนงาน/โครงการการพัฒนาในระดับชุมชนและในระดับภาคอื่น ๆ ตามด้วยการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการการคิดตามประเมินผล เพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้นและสุดท้ายการปรับปรุงโครงการที่อาจต้องกระทำต่อไปตามแผนภาพที่ 4 (อริศรา ชูชาติ และคณะ. 2538 : 6)

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดระบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

4. ลำดับขั้นตอนและระดับของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนและระดับของการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้พยายามศึกษา จำแนกลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมไว้หลายแบบ โดยใช้เกณฑ์ในการจำแนกแตกต่างกัน (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543 : 149-163) ได้แก่

4.1 การจำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วม สามารถจำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วม ออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ การดำเนินการ ผลประโยชน์ และการประเมินผล ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่นการช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานหรือข้อมูล เป็นต้น ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้นนอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต ก็คือ

ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพล สามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ นอกจากการจำแนกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมตามแนวดังกล่าวการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองได้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์เพราะจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้นแต่อาจมองปัญหาไม่ได้เด่นชัดเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงเสมือนกระเจงก้างผู้คอยสะท้อนภาพให้ชุมชนมองเห็นและวิเคราะห์ปัญหาได้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม : การวางแผนการดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ หากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงาน

การพัฒนาให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว ก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน จะช่วยให้ชุมชนเข้าใจปัญหาพัฒนาประสิทธิภาพของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน : ชุมชนมีทรัพยากรที่สามารถลงทุนและปฏิบัติงานได้เพราะจากประสิทธิภาพการทำงานในชนบท อย่างน้อยก็มีแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ และในหลาย ๆ แห่งก็สามารถที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงานและจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของซึ่งต่างไปจาก สภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอกจะมีอะไรเสียหายก็ไม่เคียดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาจะไม่เกิดขึ้นเพราะรู้สึกว่าไม่ใช่ชุมชน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน : ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่เป็นการดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชุมชนก็ไม่สามารถทราบว่าการที่เข้าไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไร หรือไม่ ถึงแม้ว่าจะมีผู้ได้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่ถ้ามองถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมอาจจะไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชุมชนน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า เพราะนอกจากจะเป็นการประเมินแล้ว ยังแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินและเป็นการเผยแพร่กิจกรรม

4.2 ระดับของการมีส่วนร่วม การแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมสามารถแยกได้ตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ตามแนวคิดสมาคมสาธารณสุขของอเมริกาได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นไม่ได้มีความแปรเปลี่ยนเฉพาะชนิดและปริมาณของกิจกรรมที่กระทำเท่านั้น แต่ยังมี ความแปรเปลี่ยนในระดับความเข้มในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการริเริ่มและวางแผนกิจกรรม ดังนั้นพิสัยของการมีส่วนร่วม อาจจะมีตั้งแต่ระดับการยอมรับบริการที่จัดไว้ให้แล้วไปจนถึงการรวมกลุ่มเพื่อตัดสินใจและริเริ่ม โครงการพัฒนาเอง ซึ่งระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม หรือระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขของอเมริกานั้น อาจจำแนกได้ 3 ระดับ คือ

4.2.1 ระดับการตัดสินใจ (Decision Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง

4.2.2 ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่ม โดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจต้องการความเสถียรจากประชาชนในด้านเวลา ทรัพยากร และแรงงาน เพื่อช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้

4.2.3 ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่ได้วางโครงการไว้ให้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการเท่านั้น ส่วนความคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstein) นั้น เห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ดังแผนภาพที่ 5 (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์.

2543 : 154)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 5 บันไดของการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ของอาร์นสไตน์

ในขั้นต่ำของบันไดคือขั้นถูกจัดกระทำ และขั้นที่สองคือขั้นชี้แจงนั้น เรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจในกรณีนี้จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจตัดสินใจนั้น ขั้นที่สองนี้สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา (Educate) หรือการชี้แจงแก่ผู้ที่เข้ามาร่วมบันไดขั้นที่ 3 ถึง 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษาหารือกัน ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเป็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพตามข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนร่วมบางส่วนนี้ คือ ขอมให้คนไร้อำนาจ (Have-Nots) ให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดลำดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชนซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขึ้น เป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขึ้น ใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขึ้นควบคุม โดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์ มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

ในการวัดการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพเกี่ยวกับระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมหรือ ปริมาณอิทธิพลที่บุคคลมีต่อบุคคลอื่นนี้ มีการจำแนกหลายแบบ แบบที่จำแนกประเภทละเอียดเช่น แบบของ อาร์น สไตน์ วัดได้ครอบคลุมแต่ทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับคาบเกี่ยวกัน เพื่อให้ผลในทางปฏิบัติ ควรกำหนดกรอบระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมกว้าง ๆ เป็น 3 ระดับ (บัญญัติ แก้วส่อง. 2537 : 112)

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo-PAR) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็น

ฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการรับฟัง และยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

5. รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ (The Learning/Reflecting Process)

กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับในกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้ ในแนวคิดของการพัฒนาชุมชนนั้น ไม่แตกต่างจากแนวคิดของนักการศึกษาบางคน ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ชั่วชีวิตของบุคคล ดังนั้นประสบการณ์และกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้ของชุมชนนั้นจะเป็นคั้งวงล้อหรือบันไดเวียน ที่มีการเรียนรู้ การสะท้อนกลับ และนำไปสู่การเรียนรู้ต่อไปไม่สิ้นสุด ขั้นตอนกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับมีดังนี้ (อริศรา ชูชาติ และคณะ. 2538 : 9-12)

1. การได้รับประสบการณ์ (Experiencing) จัดเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสะท้อนกลับ ประสบการณ์ที่จะรวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่เราได้ประสบมาทุกอย่างที่เราเป็น ทุกอย่างที่เราทำ ทุกอย่างที่เรารู้สึก ที่เราเห็น ที่เราได้ยิน ประสบการณ์ที่เป็นจริงหรืออาจจะเป็นประสบการณ์จำลองโดยการใช้ภาพยนตร์ บทบาทสมมติ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็เสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่เรา เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้

2. การระบุประสบการณ์ (Naming Experience) จัดเป็นขั้นที่ 2 ของการเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นการอธิบายเหตุการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น เราได้ทำอะไรไป เราได้ทำอะไรลงไป เรา รู้สึกอย่างไร คนอื่นทำอะไรอย่างไร แล้วคนอื่นทำอะไร รู้สึกอย่างไร แล้วทำไมเหตุการณ์นี้จึงมีความสำคัญและอะไรเป็นสิ่งที่เราไม่เข้าใจ ในกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อปวงชน จะมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึก ค่านิยมของเราต่อสิ่งต่าง ๆ และพยายามที่จะเชื่อมโยงสิ่งนั้นกับชีวิตของเรา ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ

ที่มา : อริศรา ชูชาติ และคณะ (2538 : 9-12)

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of An Experience) เป็นขั้นตอนที่พยายามทำความเข้าใจกับประสบการณ์อย่างลึกซึ้งโดยละเอียด เช่น ใครคือผู้ที่มีพลังอำนาจในสถานการณ์ดังกล่าว ใครเป็นผู้ที่มีเสียงดังหรือมีอิทธิพลกว่าคนอื่น ใครคือผู้ที่ได้รับความไว้วางใจใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และใครคือผู้ที่ได้รับผลกระทบ จากการตัดสินใจ และประสบการณ์ที่กำลังวิเคราะห์อยู่นั้นมีอะไรบ้างคล้ายคลึงกับสถานการณ์อื่นที่เคยประสบมาก่อน

4. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เมื่อผู้เรียนเริ่มที่จะกำหนดกลยุทธ์สำหรับสิ่งที่เขาต้องการกระทำและนำไปสู่การปฏิบัติ หลักการศึกษาเพื่อปวงชนมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลง และเชื่อว่าการเรียนรู้ที่ปราศจากการกระทำจะชักนำไปสู่ความเฉื่อยชาและขาดประสิทธิภาพ ดังนั้นในขั้นของการพัฒนากลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การปฏิบัตินั้น ผู้วางแผนกิจกรรมจะต้องกระตุ้นให้เกิดคำถามต่อตัวเองของแต่ละคนว่า อะไรคือสิ่งที่เขาปรารถนา และต้องการจะดำเนินการปฏิบัติ และผู้เรียนจะนำประสบการณ์การเรียนรู้นั้นไปใช้ในการพัฒนากลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างไร

5. การปฏิบัติ (Doing) เป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งการปฏิบัตินี้ นอกจากจะรวม การทดสอบ การค้นหา การทดลอง และการปฏิบัติแล้ว ยังอาจหมายถึงการรอคอย การฟัง การเฝ้าดู ทั้งนี้เพราะการลงมือปฏิบัติจะเป็นประสบการณ์ใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ และ ประสบการณ์ใหม่จะเป็นเป้าหมายใหม่ของการเรียนรู้ใหม่ของเรา

6. ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology)

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) หมายถึง คือแนวทาง แบบผสมผสานวิธี ซึ่งเป็นการผสมผสานวิธีคิดและระเบียบวิธีเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้การสังเกต กิจกรรมการร่วมกิจกรรมในพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะ ๆ จากนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหาร โครงการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้กำหนด นโยบาย ผู้รับผิดชอบ และภาคีที่ดำเนินงานโครงการนี้ในพื้นที่ปฏิบัติการด้วย (เนาวรัตน์ พลาายน้อย, 2549 : 3) ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) เป็นการออกแบบแผนการ วิจัยที่จุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายประการดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2545 : 13)

- 6.1 เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
- 6.2 เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็น ที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น
- 6.3 เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทศนะใหม่ ๆ เป็นต้น
- 6.4 เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น
- 6.5 เพื่อเป็นการขยาย ให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) จำแนกเป็นสอง ลักษณะ คือการประยุกต์ลักษณะเดียว (Single Application) และการประยุกต์ลักษณะพหุ (Multiple Application) โดยการผสมนั้นเกิดขึ้นภายในขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งกระบวนการ วิจัยที่ใช้ อาจเป็นเชิงปริมาณ แต่การรวบรวมข้อมูลอาจเป็นเชิงคุณภาพ หรือในทางกลับกัน หรือข้อมูลที่รวบรวมมาอาจเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่อาจวิเคราะห์ให้เป็นเชิงปริมาณ ด้วยการ ปรับข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นเชิงปริมาณ หรือข้อมูลเชิงปริมาณ แต่วิเคราะห์ให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงปริมาณให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีคุณสมบัติเหมือนกัน อยู่จนแยกออกจากกันเด็ดขาดไม่ได้ ในวิธีเดียวกันมีทั้งคุณสมบัติที่เป็นเชิงปริมาณและเชิง

คุณภาพ ดังนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพควรพิจารณาจาก“ลักษณะเชิงกลยุทธ์” คือ สามารถมองเห็นได้ทั้งรูปธรรมและอุดมคติ (ชาย โพธิ์สิตา. 2552 : 8-10)

7. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง ทั้ง โครงสร้างและการดำเนินงาน โดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูล ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูลเพราะข้อมูลจะช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชน ให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่น หรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา (ชนพรรณ ธานี. 2540 : 56)

เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีความคล้ายคลึงกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเชิงมานุษยวิทยาซึ่งนักวิจัยต้องเข้าอาศัยอยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่าง ๆ ในชุมชน และเน้นการศึกษาชุมชนโดยมองคนในฐานะสมาชิกชุมชน และพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนด โดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมการเมือง เป็นต้น เน้นการสังเกต การสัมภาษณ์ รวมถึงการใช้ในชีวิตในชุมชนเพื่อได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างลึกซึ้ง มีการประยุกต์ความรู้ทางมานุษยวิทยา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา (อมรา พงศาพิชญ์. 2536 : 10) หัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้นการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำความเข้าใจกัน ไปโดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้บุคลากร และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในรูปของการรวมตัวเป็นองค์กร โดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชน ทำหน้าที่เป็นนักจัดองค์กร ช่วยอบรมความรู้และทักษะของการทำวิจัยให้แก่ชุมชน และระวางในการครอบงำความคิด และการตัดสินใจของชุมชนและส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิคต่าง ๆ เป็นต้น

กระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยย่อ ดังนี้ (พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. 2540 : 42-43) 1) เตรียมชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาค ในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อน โครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่าง ๆ เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริม

กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือก ผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ เป็นต้น 2) อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่น ให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์ประชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์ 3) กำหนดรูปแบบการวิจัย ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่น การแตกปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้ว ลงเป็นปัญหาย่อย ๆ ที่สามารถจะทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วน ต่อไปก็กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลที่ต้องการเครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะให้คำตอบหรือให้ข้อมูล การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถาม และวิธีถาม 4) ลงมือเก็บข้อมูล โดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว 5) ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบวิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น เขียนสรุปสิ่งที่พบอย่างกว้าง ๆ พร้อมทั้งให้ ข้อเสนอแนะประกอบ 6) หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้ออกจากการศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์สรุปประเด็น หรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหาเรื่องนี้ อาจทำในรูปของการแสดงบทบาทสมมติการประชุมกลุ่ม หรือวิธีการอื่น ๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปของภาพหรือกราฟแบบต่าง ๆ ในที่สาธารณะหรือที่ชุมชนของชุมชน แล้วกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึกของชาวบ้าน การประเมิน ทำที่และปฏิบัติต่อข้อมูลของชุมชน ที่รวบรวมได้จากกระบวนการ วิจัย ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันในเรื่องเหล่านี้ 7) วางแผนชุมชน โดยการอบรมมีวางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์ประชุมชนด้วย โครงการที่ทีมวางแผนเขียนนี้ จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอเพื่อขอทุนสนับสนุนต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง ข้อ 8) นำแผนไปปฏิบัติ โดยการระดมทรัพยากร ทั้งบุคคลและชุมพล ตลอดจนองค์กรประชาชนต่าง ๆ ในชุมชน มาร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้นจากข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษาร่วมกัน โดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น 9) ติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชน โดยทีมวิจัยและชุมชนร่วมกัน เทคนิคและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผนดำเนิน การแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลงซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย นักศึกษาชุมชนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

อकिन รพีพัฒน์ และคณะ (2544 : 27-40) กล่าวว่า การวิจัยโดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาซึ่งเน้นในเรื่องบทบาทของประชาชนในการพัฒนา ถ้างานวิจัยที่ทำเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เทคนิควิธีการศึกษาก็จะเป็น Participatory Action Research หรือเป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540 : 60-63) ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญของงานวิจัยรูปแบบดั้งเดิมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
รูปแบบ	เป็นพิมพ์เขียวที่กำหนดให้	เน้นกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์
อุดมการณ์//ปรัชญา	เน้นกลุ่มคนชั้นสูง	เน้นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคมคนชายขอบ
จุดมุ่งหมาย	ไม่ผูกพัน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย	มีพันธกรณีระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้านที่จะร่วมกันเพื่อสิทธิของมนุษย์
กรอบการวิจัย	กำหนดโดยนักวิจัยองค์กร	กำหนดโดยประชาชนในพื้นที่
จุดเน้น	วัตถุประสงค์ เน้นการสร้างสิ่งของ	คนที่คนเป็นหลัก ทำให้คนมีคุณค่า สร้างความภาคภูมิใจและกำลังใจ
เป้าหมาย	กำหนดไว้ล่วงหน้า	ปรับเปลี่ยนตามความต้องการของท้องถิ่นตามเงื่อนไขความเหมาะสม
ยุทธวิธี	เน้นการวางแผนที่อ้างว่าชาวบ้านไม่สามารถวางแผนเองได้	เน้นการมีส่วนร่วม เชื่อมมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ของคน
วิธีการ	เข้มงวดรัดกุม เน้นหลักการวิจัยเชิงปริมาณ มองมิติชุมชนที่ศึกษา และใช้เทคโนโลยีหรือ	เรียบง่าย ใช้วิธีการที่ชาวบ้านรู้จักและถนัด มองชุมชนอย่างเป็นองค์รวม และใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
การวิเคราะห์สถานการณ์	ระเบียบวิธีการชั้นสูง เน้นการย่อส่วน (Reductionism)	การมององค์รวม (Holistic Approach)
รูปแบบการพัฒนา	ควบคุม ชี้แนะและให้แรงจูงใจเป็นวัตถุ เน้นการทำงานตามแผนและส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งพา	ปลดปล่อย สร้างกำลังอำนาจในการคิด และต่อรองให้สำเร็จในสิ่งที่ได้กระทำ โดยมีแรงจูงใจคือความภูมิใจในศักดิ์ศรีของตน และเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม
มองชาวบ้าน	เป็นผู้รับประโยชน์จากความสำเร็จของโครงการวิจัย	เป็นผู้ทำประโยชน์ เป็นผู้ลงมือกระทำ โครงการสำเร็จและมีส่วนร่วม
ผลลัพธ์ (Output)	เน้นวัตถุที่เป็นผลผลิตของโครงการ เช่น รั้ว ถนน อาคาร เป็นต้น	ไม่เน้นวัตถุ แต่เน้นความสามารถของชุมชน เน้นการเรียนรู้ ความพอใจ ความหลากหลาย กำลังใจและแรงใจของประชาชน

8. ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กมล สุคประเสริฐ (2537 : 12) กล่าวว่า กิจกรรมของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

8.1 กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย โดยเป็นกิจกรรมแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ โดยรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้ค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

8.2 กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือเรียกว่า กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาชุมชนของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกวิจัย ซึ่งมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม และค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยไปจนถึงสิ้นสุดโครงการแล้ว ประชาชนจะมีความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ มีต้องรอรับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

สรุปได้ดังนี้ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นความสำคัญของการวิจัยในภาคสนามและการวิจัยในองค์กร โดยนักวิจัยที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสถานการณ์ได้ตรงตามความต้องการ ยังผลให้มีการเชื่อมโยงการวิจัยกับการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. การเตรียมทีม หมายถึง การดำเนินการร่วมกัน ในการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการ และวิเคราะห์ปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ในโรงเรียนของตนเอง มีมูลเหตุจูงใจหรือมีความสนใจที่จะทำการวิจัย ต้องเป็นเรื่องที่ไม่กว้างหรือแคบจนเกินไป เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ อยู่ในความสามารถของผู้วิจัยที่จะดำเนินการได้ เช่น ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นต้น เช่น โดยการสังเกตสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปการฟัง การอ่าน การสนทนา การสอบถาม การสำรวจ สัมภาษณ์ การตรวจผลงานนักเรียน ผลการเรียนรู้ของนักเรียนการใช้แผนผังความคิด และประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและเลือกปัญหาที่สำคัญมาทำการวิจัย

2. การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ หมายถึง การดำเนินการร่วมกันในการสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการ และวิเคราะห์ปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนในโรงเรียนของตนเอง มีมูลเหตุจูงใจหรือมีความสนใจที่จะทำการวิจัย ต้องเป็นเรื่องที่ไม่กว้างหรือแคบจนเกินไป เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ อยู่ในความสามารถของผู้วิจัยที่จะดำเนินการได้ เช่น ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านพฤติกรรม ของผู้เรียน เป็นต้น เช่น โดยการสังเกตสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปการฟัง การอ่าน การสนทนา การสอบถาม การสังเกต การสำรวจ สัมภาษณ์ การตรวจผลงานนักเรียน ผลการเรียนรู้ ของนักเรียน การใช้แผนผังความคิด และ

ประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และเลือกปัญหาที่สำคัญมาทำการวิจัย

3. การวางแผนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินการร่วมกันในการคิดค้นหาวิธีการกลยุทธ์ นวัตกรรม เทคนิควิธีการ โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีและหลักการจากการศึกษาเอกสาร ตำราหรือจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ หรือนวัตกรรมที่ครูสร้างขึ้นเองมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ แล้วกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เขียนแผนการดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมดำเนินการ วัตถุประสงค์/เป้าหมาย ข้อมูลที่ต้องการ

4. การปฏิบัติตามแผนและบทบาทหน้าที่ หมายถึง การดำเนินการร่วมกัน เพื่อวางแผนการดำเนินการในการนำแผนการดำเนินการวิจัยมาใช้ดำเนินการอย่างรอบคอบ การจัดเตรียมเอกสาร และมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินการของผู้ร่วมวิจัยแต่ละคน ทุกคนมีแรงจูงใจ มีความสนใจกระตือรือร้นที่จะทำการวิจัยร่วมกัน ทบทวนแผนการดำเนินงานให้เป็นจริง ปรับปรุงพัฒนายกระดับความรู้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

5. การสรุปผลการดำเนินงาน หมายถึง การดำเนินการร่วมกันในการเขียนรายงานผลจากการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาการเรียนรู้ในชั้นเรียนแบบง่าย โดยมีองค์ประกอบในการเขียนรายงานการวิจัย ได้แก่ หัวข้อวิจัย ชื่อผู้วิจัย สภาพปัจจุบันและปัญหาในการปฏิบัติงาน วัตถุประสงค์ในการเขียนรายงานการวิจัย กลุ่มเป้าหมาย วิธีการหรือนวัตกรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการร่วมกันในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นการปฏิบัติการวิจัยและ การเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วดำเนินการสรุปผลการวิจัย ข้อค้นพบหรือผลการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนว่าเป็นอย่างไร หากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตามต้องการ ก็ทำการปรับปรุง ขั้นตอนหรือวิธีการ และดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนาจนกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาได้ตามต้องการ

บริบทโรงเรียนโลกประสิทธิ์วิทยา

1. ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนโลกประสิทธิ์วิทยา ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2465 ที่วัดบ้านโคกประสิทธิ์ หมู่ที่ 12 ตำบลโคกสะอาด อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เปิดทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีหมู่บ้านในเขตบริการ 3 หมู่บ้าน บ้านโคกประสิทธิ์ หมู่ 5,10,12 ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองชัย 5 กิโลเมตร อยู่ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 50 กิโลเมตร อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ 32 กิโลเมตร มีพื้นที่ 35 ไร่ มีข้าราชการครู 15 คน พนักงานราชการ 1 คน พี่เลี้ยงเด็กพิการ 1 คน นักการภารโรง 1 คน เปิดทำการสอน 3 ระดับ คืออนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 152 คน ปัจจุบันมี นายฤทธิรงค์ นาคมทอง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

อาคารเรียน 3 หลัง ประกอบด้วยอาคารกรมสามัญศึกษา 215 อาคาร ป.1 ฉ. และอาคาร สปช.105/29 อาคารประกอบ 3 หลัง ประกอบด้วย โรงฝึกงานแบบกรมสามัญศึกษา 2514 ศาลาเฉลิมพระเกียรติ อาคารดนตรีศิลปะและวัฒนธรรม ส้วมจำนวน 3 หลังรวมทั้งรวม 12 ที่ รวมจำนวนห้องเรียนทั้งหมด 11 ห้อง มีห้องปฏิบัติการ 7 ห้อง ได้แก่ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสังคมศึกษา ห้องภาษาไทยและห้องธนาคารโรงเรียน ร้านสหกรณ์ 1 หลัง บ้านพักครู 4 หลัง สนามฟุตบอลจำนวน 1 สนาม สนามวอลเลย์บอล จำนวน 2 สนาม สนามตะกร้อ จำนวน 1 สนาม สนามกีฬาอเนกประสงค์ จำนวน 1 สนาม สนามบาสเก็ตบอล 1 สนาม สนามฟุตบอล 1 สนาม บ่อเลี้ยงปลา 3 บ่อ

นอกจากนั้นโรงเรียนมีการติดตั้งอินเทอร์เน็ตเพื่อการค้นคว้าของนักเรียนและบุคลากร จำนวน 30 เครื่อง มีนักเรียนมาใช้บริการอินเทอร์เน็ตประมาณ 60 คน/วัน และโรงเรียนมีคอมพิวเตอร์ใช้ในการเรียนการสอน 30 เครื่อง คิดเป็นสัดส่วนจำนวนนักเรียนต่อเครื่อง เท่ากับ 1 เครื่อง ต่อนักเรียน 5 คน

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทมีประชากรประมาณ 2,000 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วัด และตลาดสด สภาพภูมิประเทศทั่วไปส่วนหนึ่งเป็นที่ลุ่มใช้ในการประกอบอาชีพทำนาและมีคลองส่งน้ำชลประทานบางส่วน อีกส่วนหนึ่งเป็นที่ราบสูงใช้ประกอบอาชีพในการทำไร่ อาชีพ

หลักของชุมชนคือ ทำการเกษตรกรรม ทำนา- ทำไร่และการค้าขาย ประกอบอาชีพค้าของเก่า ซึ่งส่งผลทำให้เกิดปัญหาด้านขยะและมลพิษจากขยะซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี / ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีวันสงกรานต์, งานวันลอยกระทง เป็นต้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ป.4 ร้อยละ 40 ป. 6 ร้อยละ 32 มัธยมศึกษา ร้อยละ 22 และสูงกว่ามัธยมศึกษา ร้อยละ 6 ประกอบอาชีพทำการเกษตร ร้อยละ 80 ค้าขายร้อยละ 12 อื่น ๆ ร้อยละ 8 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว / รายได้เฉลี่ยต่อปี 26,458 บาท ชุมชนมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนในระดับดีมาก ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นอย่างดี

2. ทิศทางของโรงเรียน

2.1 ปรัชญาโรงเรียน

นฤติ ปัญญาสมา อภา คือ แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี

2.2 คำขวัญโรงเรียน

เรียนดี กีฬาเก่ง เครื่องมีวินัย ใฝ่คุณธรรม

2.3 สีประจำโรงเรียน

เหลือง - แดง

2.4 ต้นไม้ประจำโรงเรียน

ต้นราชพฤกษ์ แสดงถึง ความแข็งแกร่งเด่นสง่าทรงคุณค่า สวยงามให้ความ

ร่มเย็นแก่ทุกคน

2.5 อักษรย่อโรงเรียนโลกประสิทธิ์วิทยา คือ คปส.

2.6 วิสัยทัศน์ (VISION)

มุ่งเน้นให้นักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ จัดองค์กร โครงสร้างอย่างเป็นระบบ จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลาย ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

2.7 พันธกิจ (MISSION)

2.7.1 พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดี คนเก่งและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

2.7.2 จัดองค์กร โครงสร้างการบริหารงานอย่างเป็นระบบ

- 2.7.3 จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลาย
- 2.7.4 พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

และชุมชน

- 2.7.5 พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ
- 2.7.6 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.8 เป้าหมาย (TARGET)

2.8.1 นักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

2.8.2 องค์กรมีโครงสร้างการบริหารงานที่เป็นระบบ

2.8.3 สถานศึกษามีกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่าง

หลากหลาย

2.8.4 สถานศึกษามีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและชุมชน

2.8.5 ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและได้

มาตรฐาน

2.8.6 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

รายละเอียดของงาน / โครงการธนาคารโรงเรียนโคกประสิทธิ์วิทยา

ชื่อโครงการ/โครงการ	งานธนาคาร โรงเรียน โคกประสิทธิ์วิทยา
สนองยุทธศาสตร์	ข้อที่ 2 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
สนองแผนงานข้อที่	ยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน (งานวิชาการ)

หลักการและเหตุผล

ธนาคารเป็นสถาบันการเงินแห่งหนึ่งที่เราเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนเรา เพราะธนาคารเป็นสถานที่รับฝาก – ถอนเงิน การออมทรัพย์โดยการฝากเงินไว้กับธนาคาร เป็นการสร้างนิสัยในการประหยัดอดออม เพื่อให้เด็กนักเรียนมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็นสิ่ง ที่โครงการธนาคารโรงเรียนมุ่งหวังก็คือ ให้เด็กรู้จักการทำงานที่ต้องมีความซื่อสัตย์และมีความ สุจริตเพราะว่าการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเงินนั้น ต้องมีความซื่อสัตย์ต้องมีความสุจริต เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นรากฐานนำไปสู่สังคมที่ดีคนก็จะมียุทธศาสตร์ของชีวิต มีสังคมที่ไม่ต้องเลี้ยงที่มีภาระกระทำ ที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้นมากนัก ธนาคาร โรงเรียนจะเน้นเฉพาะเรื่องการฝากเงินกับถอนเงินเด็กก็จะ เริ่มคุ้นเคยกับการที่จะรับฝากเงิน ถอนเงิน ทำบัญชีคือชีวิตประจำวันของเด็ก เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องรู้เป็นการจัดระเบียบชีวิตของตน ถ้าไม่มีระเบียบชีวิตว่า จะใช้จ่ายกันอย่างไร รายได้เป็นยังไง จ่ายเป็นยังไงจะไม่มีทางที่จะกำหนดแผนชีวิตของตนเอง ในเรื่องของเศรษฐกิจ นอกเหนือจากการที่เพียงแต่ให้เด็กรู้จักการอดออม เด็กยังรู้จักฝึกงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ต้องรับลูกค้านั้น คือเรื่องสำคัญในสังคมไทยการให้บริการ นั้นเป็นเรื่องซึ่งการแข่งขันการมีชีวิตอยู่รอดในอนาคต ธนาคาร โรงเรียนจึงเป็นเป้าหมายคือการ ที่ให้เด็กฝึกงานในภาคปฏิบัติจริงคุ้นเคยกับระบบการเงินจริง ได้มีการออมด้วยตัวเองให้เกิด ความรู้สึกลึก โดยการออมทรัพย์อย่างเป็นระบบนั้นจะช่วยได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีการออมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง
2. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักการการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักการบริหาร การจัดการที่ถูกต้อง
4. เพื่อปลูกฝังเจตคติที่ดีในการให้บริการต่อผู้อื่น
5. เพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ก่อให้เกิดประโยชน์

ต่อส่วนรวม

6. เพื่อสร้างลักษณะนิสัยด้านความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

7. เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเพิ่มเงินออมของประเทศในสภาวะเศรษฐกิจ

ถดถอย อันจะเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

เป้าหมาย

1. ด้านคุณภาพ

1.1 นักเรียนมีนิสัยรักการประหยัดคอดออม รู้จักการใช้จ่ายเงิน

1.2 นักเรียนมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพพนักงานธนาคารได้

2. ด้านปริมาณ

2.1 นักเรียนจำนวน 152 คน มีนิสัยรักการประหยัดคอดออมคิดเป็นร้อยละ 100 ที่มาใช้บริการของธนาคาร โรงเรียนโคกประสิทธิ์วิทยา

2.2 นักเรียนจำนวน 10 คน มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพพนักงานธนาคารได้ พื้นที่ในการดำเนินการ อาคาร ป. 1 ฉ. ธนาคาร โรงเรียนโคกประสิทธิ์วิทยา

ระยะเวลาในการดำเนินการ ตลอดปีการศึกษา

งบประมาณที่ขอเสนออนุมัติ 5,000 บาท

ผู้รับผิดชอบงาน / โครงการ นายสำราญ มุระคา นางทองสร นาสมา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฝ่ายวิชาการโรงเรียน ธนาคารออมสิน สาขาอมลาไสย

ตารางที่ 3 การดำเนินการธนาคาร โรงเรียนโคกประสิทธิ์วิทยา

กิจกรรม (ระบุกิจกรรมที่ ดำเนินการทั้งหมด)	ระยะเวลาดำเนินการ (ระบุ วัน เดือน ปี)	งบประมาณ (บาท)	ผู้รับผิดชอบ
1. จัดซื้อวัสดุ – อุปกรณ์ และครุภัณฑ์	พ.ค. – มิ.ย 55	100,000	ธนาคารออมสิน สาขาอมลาไสย
2. แต่งตั้งคณะกรรมการ ดำเนินงาน	พ.ค. 55		ผู้อำนวยการโรงเรียน
3. นิเทศการทำงาน ธนาคาร โรงเรียน แก่คณะกรรมการ ดำเนินงาน	มิ.ย. 55		ครูผู้รับผิดชอบ

กิจกรรม (ระบุกิจกรรมที่ ดำเนินการทั้งหมด)	ระยะเวลาดำเนินการ (ระบุ วัน เดือน ปี)	งบประมาณ (บาท)	ผู้รับผิดชอบ
4. อบรมนักเรียนในการ ปฏิบัติงานแต่ละแผนก	พ.ค. 55		เจ้าหน้าที่ธนาคาร ออมสิน สาขาอมลา ไสย ครูผู้รับผิดชอบ
5. จัดตั้งปดาห้รักการออม 6. ครูและนักเรียน ปฏิบัติงานธนาคาร	ก.พ. 55 ตลอดปีการศึกษา	5,000	คณะกรรมการ คณะกรรมการ

การติดตามและประเมินผล

1. สถิติจำนวนนักเรียนที่ฝากเงิน
2. ยอดจำนวนเงินฝากของนักเรียนทั้งหมด
3. การปฏิบัติงานของนักเรียน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนมีนิสัยรักการประหยัด อุดออม รู้จักการใช้จ่ายเงิน
2. นักเรียนมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายเมื่อยามจำเป็น
3. นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
4. นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีความรับผิดชอบ มีความสามัคคีกัน
5. นักเรียนมีความรู้ในด้านการบริหาร การบริการ และการทำงานอย่างมีขั้นตอน
6. มีการพัฒนางานในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ศิริวรรณ รุ่งอาภา (2543 : 101 - 103) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการและความพร้อม ในการจัดตั้งธนาคาร โรงเรียนตามโครงการธนาคารออมสินของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษาในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โรงเรียนกรณีศึกษาในครั้งนี้ มี วัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาความต้องการ ความพร้อมและความสนใจที่จะเข้าร่วม โครงการธนาคาร โรงเรียน และศึกษาเพื่อหาระดับความสัมพันธ์ของระดับโรงเรียนกับความ พร้อมของโรงเรียน และศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ในการจัดตั้งโครงการธนาคาร โรงเรียนของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา ในจังหวัดนนทบุรี โรงเรียนในกรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 11 โรงเรียน โดยแบ่งกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหาร ครู อาจารย์ จำนวน 82 คน และกลุ่มนักเรียน จำนวน 212 คน ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามทั้งหมด รวบรวมข้อมูล โดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิเคราะห์ ข้อมูลหาค่าความถี่ ร้อยละค่าเฉลี่ยและสถิติไค – สแคว ผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้บริหาร ครู อาจารย์ มีความต้องการที่จะร่วม โครงการเป็นส่วนใหญ่ แต่ความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่และวัสดุอุปกรณ์อยู่ในระดับน้อย เนื่องจากเป็น โรงเรียนขนาดเล็กเป็น ส่วนมาก อยู่ในตำบล นักเรียนมีความต้องการที่จะเข้าร่วม โครงการเป็นส่วนใหญ่ จากการหา ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของโรงเรียนกับระดับความพร้อมพบว่า ระดับความพร้อมในด้าน บุคลากรในเรื่อง สมาชิกธนาคารโรงเรียน ระดับความพร้อมในด้านงบประมาณในเรื่อง ทุนเริ่ม จัดตั้ง ค่าตกแต่งสถานที่ และค่าใช้จ่ายวัสดุอุปกรณ์ระดับความพร้อมในด้านสถานที่ และวัสดุ อุปกรณ์ในเรื่อง อาคารสถานที่ตั้ง สถานที่มีความมั่นคงปลอดภัย และสถานที่สะดวกต่อการ ติดต่อ จะมีความพร้อมในระดับที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หิรัญญา อำนางเกียรติกุล (2544. 112 : 114) ได้ทำการวิจัย การศึกษาเปรียบเทียบ การบริหารธนาคาร โรงเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารธนาคาร โรงเรียนมีความมุ่งหมายที่จะศึกษา นโยบายการบริหาร การสื่อสาร ตลอดจนมีปัจจัยใดบ้างที่ ทำ การบริหารจากธนาคาร โรงเรียนประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนออม ทรัพย์ โดยศึกษาจากธนาคาร โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า นนทบุรี และธนาคาร โรงเรียนที่มีผลการส่งเสริมการออมทรัพย์ไม่ถึงร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ได้แก่

โรงเรียนโยธินบูรณะ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศเตรียมการอุดมศึกษาน้อมเกล้า โรงเรียนพระโขนงพิทยาลัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิจัยแบบวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ (Documentary Studies) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) แล้วรวบรวมข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ให้ทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ เป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ธนาคารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนออมทรัพย์ คือ โรงเรียนโพธิสารพิยากร โรงเรียนวัดราชโอรส โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า นนทบุรี มีความพร้อมทั้งในด้านนโยบาย บุคลากร และกลยุทธ์ในการดำเนินงาน ในเรื่องของนโยบายของโรงเรียนเกี่ยวกับการส่งเสริมการออมทรัพย์ มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และส่งเสริมในหลักสูตรการเรียนการสอน ความพร้อมของบุคลากรภายในธนาคารโรงเรียน เช่น อาจารย์ที่ปรึกษาผู้จัดการธนาคารโรงเรียน หรือบางโรงเรียนจะเรียกว่าหัวหน้างานธนาคารโรงเรียนเป็นผู้เอาใจใส่ในการติดตามผลการดำเนินโครงการธนาคารโรงเรียนและมีจำนวนมากพอในการทำงานแต่ละวันมีอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในธนาคารโรงเรียนมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการธนาคารโรงเรียนและการสร้างบรรยากาศของธนาคารโรงเรียนให้เหมือนจริง

นักเรียนเกิดความมั่นใจและรู้สึกว่าได้ใช้บริการจากธนาคารจริงๆ มีการประชาสัมพันธ์ ต้องมีการทำการประชาสัมพันธ์ กับผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ด้วยการผ่านช่องทางสื่อสารที่โรงเรียนมีอยู่ เช่น การประชุมผู้ปกครองนักเรียน การประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสาย หน้าเสาธงวารสารของโรงเรียน แผ่นพับ การจัดนิทรรศการ และการส่งจดหมายถึงผู้ปกครองนักเรียนมีการส่งเสริมการขายโดยการจัดกิจกรรมรณรงค์ด้านการออมทรัพย์ เช่น การจัดสัปดาห์แห่งการออมทรัพย์ การประกวดจำนวนครั้งในการออมทรัพย์ เช่น การจัดสัปดาห์แห่งการออมทรัพย์ การประกวดจำนวนครั้งในการออมทรัพย์ เช่น การจัดสัปดาห์แห่งการออมทรัพย์ การประกวดจำนวนครั้งในการออมทรัพย์ และโรงเรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมในการออมทรัพย์ คือ โรงเรียนโยธินบูรณะ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า โรงเรียนพระโขนงพิทยาลัย ไม่มีการวางแผนล่วงหน้าในการร่วมโครงการธนาคารโรงเรียน เป้าหมายในการส่งเสริมการออมทรัพย์ไม่ชัดเจน บุคลากรไม่พร้อม ไม่มีการส่งเสริมการขาย และประชาสัมพันธ์เฉพาะในช่วงก่อนเปิดธนาคารโรงเรียน ดังนั้นในการคัดเลือกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการธนาคารโรงเรียน ธนาคารออมสินจึงควรเลือกโรงเรียนที่มีนโยบายการส่งเสริมการออมที่ชัดเจน บุคลากรมีความพร้อมในการทำงานและมีแผนงาน ในการบริหารธนาคารโรงเรียนที่ดี

วินัย โหมคเทศน์ (2549 : 99 – 112) ได้ทำการวิจัยการประเมินการภาวการณ์ออมของนักเรียนในโครงการธนาคารโรงเรียนวัดนวลนรดิศ กรุงเทพมหานคร ผลการประเมินสรุปได้ว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินภาวการณ์ออมของนักเรียนในโครงการธนาคารโรงเรียน และเพื่อประเมินยุทธศาสตร์โครงการธนาคารโรงเรียนวัดนวลนรดิศและพฤติกรรมการออมของนักเรียน การวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการประเมินผลและวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่นำมาศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนวัดนวลนรดิศ กรุงเทพมหานคร จำนวน 282 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความถี่ ผลการประเมินภาวการณ์ออมของนักเรียน พบว่า มีการออมแบบต่อเนื่อง จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 37.04 และมีการออมแบบไม่ต่อเนื่อง จำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 48 คน คิดเป็นร้อยละ 17.02 และมีพฤติกรรมการฝากเงินอย่างไม่สม่ำเสมอ จำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 82.98 แยกเป็นฝากเงินด้วยจำนวนไม่เท่ากันทุกครั้ง จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 78.36 และบัญชีไม่เคลื่อนไหว จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 4.62 ผลการประเมินพฤติกรรมการฝากเงินกับธนาคารโรงเรียน จำแนกตามภาวการณ์ออมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนกลุ่มที่มีภาวการณ์ออมอย่างไม่ต่อเนื่องมีจำนวน 186 คน จำแนกเป็นนักเรียนที่มีพฤติกรรมการฝากเงินอย่างไม่สม่ำเสมอ จำนวน 164 คน ร้อยละ 58.16 และนักเรียนกลุ่มที่มีภาวการณ์ออมอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 34.04 และมีพฤติกรรมการฝากเงินอย่างสม่ำเสมอ จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 9.22 ผลการประเมินการนำยุทธศาสตร์ธนาคารโรงเรียน พบว่า มีผลให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการออมเงิน รู้จักประหยัดและมีนิสัยรักการออมมากขึ้น มีความรู้ด้านวิชาเศรษฐศาสตร์ ส่งผลให้ภาวการณ์ออมของนักเรียน ต่อเนื่องและสม่ำเสมอคิดเป็นร้อยละ 9.22 ซึ่งบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เอภิงเดช นวรัตน์ ณ อยุธยา (2550 : 110 – 112) ได้ทำการวิจัยค่านิยมด้านการประหยัดและการอดออมของสมาชิกธนาคารโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการสรุปได้ว่า การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาระดับค่านิยมการประหยัดและอดออมของสมาชิกธนาคารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบค่านิยมการประหยัดและอดออมของสมาชิกธนาคารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้าน

เศรษฐกิจและปัจจัยเกี่ยวกับการออม ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 400 คน เป็นสมาชิกธนาคารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามสำหรับวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกธนาคารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร มีระดับค่านิยมด้านการประหยัดและการออมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่าระดับค่านิยมในรายด้านทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างลักษณะนิสัยในการประหยัดและการออมและ ด้านการวางแผนใช้จ่าย อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน เมื่อแยกประเภทตามด้านของเพศ งานอดิเรก กิจกรรมที่แตกต่าง มีค่านิยมการประหยัดและการออมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน ในส่วนของผู้ที่มิผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่แตกต่างกันมีค่านิยมการประหยัดและการออมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน อีกประการหนึ่ง คือ สมาชิกธนาคาร โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร มีอาชีพที่แตกต่างกันมีค่านิยมการประหยัดและการออมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน มีลักษณะรายได้แตกต่างกัน มีค่านิยมการประหยัดและการออมแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน มีลักษณะการออมแตกต่าง มีค่านิยมการประหยัดและการออมแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน มีการวางแผนการออมแตกต่างมีค่านิยมการประหยัดและการออมแตกต่างกัน ในด้านการวางแผนใช้จ่ายกับด้านภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นไม่พบความแตกต่าง มีระยะเวลาที่แตกต่างกันมีค่านิยมการประหยัดและการออมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน และมีเป้าหมายในการออมที่แตกต่างกัน ด้านสร้างลักษณะนิสัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

ณฤศนา โชติชัยชนาการ (2551 : 101 – 103) ได้ทำการวิจัยการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการธนาคารโรงเรียนของธนาคารออมสินในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการธนาคารโรงเรียนของธนาคารออมสินในจังหวัดเชียงใหม่มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการออมเงินของเด็กนักเรียนที่เป็นลูกค้าธนาคารโรงเรียน และเพื่อ ประเมินความรู้เกี่ยวกับระบบงานและการดำเนินงานธนาคารโรงเรียนของเด็กนักเรียน ที่ปฏิบัติงานเป็นเจ้าหน้าที่ของธนาคาร โรงเรียนรวมถึงปัญหาที่

เกิดขึ้นและเพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน โครงการธนาคาร โรงเรียนของธนาคารออมสินใน จังหวัดเชียงใหม่การศึกษาครั้งนี้ การรวบรวมข้อมูลจากประชากร 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นเด็ก นักเรียนที่ฝากเงินกับธนาคาร โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ 4 แห่ง สุ่มตัวอย่างจำนวน 100 ราย กลุ่มที่ 2 นักเรียนที่ปฏิบัติงานในธนาคาร โรงเรียน จำนวน 24 ราย และอาจารย์ที่ปรึกษา จำนวน 4 ราย กลุ่มที่ 3 พนักงานธนาคารออมสินที่มีโครงการธนาคาร โรงเรียนในความดูแลและไม่มี ธนาคารโรงเรียนจำนวน 12 ราย อยู่ในตำแหน่งผู้บริหาร จำนวน 6 ราย และพนักงานปฏิบัติการ จำนวน 6 ราย โดยใช้แบบสอบถามแตกต่างกันสำหรับแต่ละกลุ่ม จากการศึกษาพฤติกรรม การออมเงินของเด็กนักเรียนที่เป็นลูกค้าธนาคาร โรงเรียน พบว่าร้อยละ 76 มีเงินเหลือจากการใช้ จ่ายในแต่ละเดือนจะอยู่ในช่วง 1 – 100 บาท มากที่สุด มีรายได้จากผู้ปกครองเฉลี่ย 2,175 บาท ต่อเดือน ค่าความ โน้มเอียงเฉลี่ยในการออม (APS) มีค่าเท่ากับ 0.06 ค่าความ โน้มเอียงหน่วย สุดท้ายในการออม (MPS) มีค่าเท่ากับ 0.128

นักเรียนทุกระดับชั้นส่วนใหญ่ใช้จ่ายเงินเพื่อซื้ออาหาร และขนมเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ อุปกรณ์การเรียน นักเรียน ร้อยละ 77 เห็นว่าเมื่อมีธนาคาร โรงเรียนทำให้มีการ ออมเงินเพิ่มขึ้น และร้อยละ 92 เห็นว่า ควรดำเนินงานธนาคาร โรงเรียนต่อไป ปัญหาที่พบได้แก่ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ในธนาคาร โรงเรียนค่อนข้างช้าเนื่องจากขาดความชำนาญในการ ทำงานและมีคอมพิวเตอร์เพียง 1 เครื่อง เวลาทำการของธนาคาร โรงเรียนไม่ตรงกับเวลาที่ นักเรียนต้องการมาใช้บริการ และบางครั้งเมื่อถอนเงินแล้วไม่ได้รับเงินในทันทีที่ต้องมารับในวัน อื่นเพราะมีเงินสดสำรองไม่เพียงพอในส่วนของการประเมินความรู้ของนักเรียนที่ปฏิบัติงาน พบว่า นักเรียนเกือบทั้งหมดมีคะแนนอยู่ในช่วง 21 -25 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ไม่มีผู้ได้คะแนนต่ำกว่า 15 คะแนน ปัญหาในการปฏิบัติงานที่นักเรียนพบมากที่สุด คือ ปัญหา เงินขาดเกินบัญชี สำหรับอาจารย์ที่ปรึกษา พบว่า เกือบทั้งหมดสอนวิชาที่เกี่ยวกับบัญชีและ การเงิน และมีความเห็นว่าธนาคาร โรงเรียนเป็นโครงการที่ดีที่ช่วยสร้างอุปนิสัยในการออมเงิน เด็กที่ปฏิบัติงานได้เรียนรู้ระบบการทำงานของธนาคารจึงควรมีการดำเนินโครงการต่อไป การ วิเคราะห์ผลการดำเนินงานของธนาคาร โรงเรียน พบว่า ในวันที่เริ่มดำเนินการธนาคาร โรงเรียน ทั้ง 4 แห่งมีสัดส่วนเฉลี่ยของเงินฝากคงเหลือต่อค่าใช้จ่ายเท่ากับ 2.16 : 1 และหลังจากเปิด ดำเนินการแล้ว ณ 31 ธันวาคม 2549 สัดส่วนเฉลี่ยของเงินฝากคงเหลือต่อค่าใช้จ่ายเท่ากับ 2.19 : 1 ส่วนผลการดำเนินงานของสาขาที่รับฝากเงินจากโรงเรียนแต่ไม่มีธนาคาร โรงเรียนในความ ดูแล พบว่า ณ 31 ธันวาคม 2549 มีสัดส่วนของเงินฝากรวมต่อค่าใช้จ่ายเท่ากับ 15.17 : 1 ใน ส่วนของพนักงานธนาคารออมสินที่ให้ความเห็นจำนวน 12 ราย ร้อยละ 75 เห็นว่าโครงการ

ธนาคารโรงเรียนเป็นโครงการที่ควรดำเนินการต่อไปในระยะยาว ร้อยละ 100 เห็นว่าโครงการให้ผลการตอบแทนทางด้านภาพลักษณ์ที่ดีของธนาคารออมสิน และผลได้ด้านอื่น ๆ ที่มีต่อสังคมมากกว่าผลได้ทางธุรกิจที่เป็นตัวเงิน ความเห็นด้านปัญหาเป็นเรื่องของอัตราค่าล้างในสาขาที่ดูแลธุรกิจด้านอื่น ๆ ของธนาคารไม่สามารถที่จะทุ่มเทเวลาให้ จึงยากที่จะดูแลโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ธนาคารออมสินกำหนดไว้ได้

สุนทรี ภูมิชัยสุวรรณ (2552 : 114 – 116) ได้ทำการวิจัยความพึงพอใจของผู้ใช้ระบบบริการธนาคารโรงเรียนวัดธรรมจริยาภิรมย์ในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการศึกษาคำพึงพอใจของผู้ใช้ระบบบริการธนาคารโรงเรียนวัดธรรมจริยาภิรมย์ในจังหวัดสมุทรสาคร ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากลูกค้า จำนวน 300 ราย และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด โดยรวมในระดับปานกลาง โดยมีระดับความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์เฉลี่ยในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจสูงสุดในปัจจัยย่อยด้านผลิตภัณฑ์ คือ ทุกคนต้องปิดบัญชีเมื่อจบการศึกษาหรือลาออกมีความพึงพอใจต่ำสุด คือ บริการฝากถอนวันละกี่ครั้งก็ได้ ด้านราคามีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับปานกลาง โดยมีระดับปานกลาง โดยมีความพึงพอใจสูงสุด คือ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่ได้รับเมื่อเทียบกับธนาคารทั่วไป มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การบริการรับฝาก – ถอนเงินขึ้นตำครั้งละ 1 บาท ด้านช่องทางการให้บริการ มีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยในระดับปานกลาง โดยมีความพึงพอใจสูงสุด คือ เวลาทำการ (ช่วงเช้าก่อนเข้าเรียน และกลางวันตอนพักเที่ยง) มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ พนักงานแต่งกายสุภาพ สะอาดเรียบร้อย มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ พนักงานกระตือรือร้นและเอาใจใส่ในการให้บริการด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโครงการธนาคารโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจสูงสุด คือ การจัดสถานที่ภายในเป็นสัดส่วนมีระเบียบมีความพึงพอใจต่ำสุด คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการรับบริการ เช่น เก้าอี้ หนังสือพิมพ์ น้ำดื่ม ด้านกระบวนการให้บริการ มีระดับความพึงพอใจในระดับปานกลาง มีความพึงพอใจในระดับสูงสุด คือ ความสะดวกในการขอให้บริการฝาก – ถอน มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ มีกล่องบริการรับฟังความคิดเห็นและข้อร้องเรียนของผู้ใช้บริการ ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นที่ไม่เหมาะสม ตามแนวคิดส่วนประสมการตลาด พบว่าไม่เหมาะสมมากที่สุด ในปัจจัยด้านการให้บริการ คือระยะเวลารอคอยเพื่อใช้บริการ รองลงมาในปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโครงการธนาคารโรงเรียน คือสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าที่นั่งรอเมื่อมาใช้

บริการ เช่น แก้อั้ว หนังสือพิมพ์ น้ำดื่ม และปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการ คือความรวดเร็วของขั้นตอนการให้บริการ รับประทานอาหาร – ถอน การเปิดบัญชี ตามลำดับ

2. วิจัยในต่างประเทศ

สมิท (Smith. 1971 : 2337-A) ได้ศึกษาวิจัยบทบาทของคณะกรรมการศึกษา ในการวางแผนและการพัฒนาของมหาวิทยาลัยมิลลิสซิมิแกน พบว่า สมาชิกของคณะกรรมการการศึกษาผู้บริหาร โรงเรียนและประชาชนมีความต้องการที่จะ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาจากประชาชนไม่เห็นด้วยกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวโดยคณะกรรมการไม่ได้มีส่วนร่วมรู้เห็นคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้า ขึ้นไปกว่าเดิม หากได้มีคณะกรรมการ ดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

โกลด์ Gold. (2000 : 295) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับ โรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการ ให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง และนักการศึกษา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับ โรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้นการสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง นักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน

ชไนเดอร์ Schneider (2003 : 14-16) ได้ศึกษาความสำคัญของบรรยากาศองค์การของธุรกิจบริการ พบว่า ถ้าพนักงานในองค์การรับรู้ถึงเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์การที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้ว พนักงานจะปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับความพึงพอใจในการบริการซึ่งสามารถมองเห็นและรับรู้ได้ ในขณะที่พนักงานที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยจะไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น แม้ว่าพนักงานจะมีความกระตือรือร้นในการให้บริการมากเพียงใดก็ตามทำให้พนักงานเกิดความท้อแท้และไม่พึงพอใจในการทำงาน และถ้าหากพนักงานไม่ได้รับทราบความชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในองค์การ พนักงานจะไม่เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานและไม่พึงพอใจ ในการทำงาน การศึกษาครั้งนี้มีความสำคัญในการพัฒนาพนักงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการให้บริการ คือ การเสริมสร้างบรรยากาศองค์การที่ดีให้พนักงาน ส่งเสริมให้

พนักงานได้รับความอบอุ่นและการสนับสนุน จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการให้บริการ มีจิตสำนึกในการให้บริการที่ดี และผู้ใช้บริการก็จะได้รับการบริการที่ดีขึ้นก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความตั้งใจจริงของพนักงาน ในการให้บริการและสามารถดึงดูดผู้ใช้บริการให้มาใช้บริการในองค์กร ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร

บุลเกจิก้า และ ลาสทอวิก้า Bugajska and Lastowiecka (2006 : 159) ได้ศึกษา รูปแบบการใช้ชีวิตปัจจัยสภาพแวดล้อมการทำงานและความสามารถในการทำงานที่แตกต่างกันในหลากหลายอาชีพ พบว่า การได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานเป็น ปัจจัยที่สำคัญอย่างมากสำหรับ คนงานซึ่งทำงานใช้แรงงานเช่น คนทำความสะอาด และคนงาน ทอผ้า เป็นต้น ส่วนการมีโอกาสได้หยุดพักระหว่างการทำงานมีความสำคัญมากสำหรับคนทำงานในสำนักงาน ซึ่งส่วนมากเป็น ความต้องการทางด้านจิตใจ จะเห็นว่ากลุ่มนี้จะมีค่าความสามารถในการทำงานสูงกว่ากลุ่มที่ใช้แรงงานมากซึ่งมีค่าความสามารถในการทำงานอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คนงานที่มีค่าความสามารถในการทำงานสูงกว่าจะสามารถ รับผิดชอบ มีความพยายามซึ่งเป็นลักษณะสำคัญต่อการได้รับค่าจ้างเพิ่มเติม และสามารถ เรียนรู้ รับการอบรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะของตนเองได้ นอกจากนี้ความสามารถในการ ทำงานยังมีความสัมพันธ์กับระดับความสมบูรณ์ของร่างกายด้วย และหมายถึงความฉลาดทาง อารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของร่างกายและการพัฒนาทักษะของตนเอง ย่อมจะมี ความสัมพันธ์ตามไปด้วย

สรุปได้ว่า ผลการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานธนาคาร โรงเรียน นั้นต้องการองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานธนาคาร โรงเรียนเรียนนั้นประสบความสำเร็จ คือ นักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่ธนาคารออมสิน ต้องมีความพร้อมในการดำเนินงาน ธนาคารในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านนโยบาย บุคลากร และกลยุทธ์ในการดำเนินงาน ในเรื่องของ นโยบายของโรงเรียนเกี่ยวกับการส่งเสริมการออมทรัพย์ มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และส่งเสริมในหลักสูตรการเรียนการสอน ความพร้อมของบุคลากรภายในธนาคาร โรงเรียน เช่น อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้จัดการธนาคาร โรงเรียน เป็นผู้เอาใจใส่ในการติดตามผลการดำเนิน โครงการธนาคาร โรงเรียน อีกทั้งมีการชี้แจง และอธิบายให้แก่ผู้ปกครองนักเรียนได้ทราบถึง ประโยชน์ถึงการมีธนาคารโรงเรียนได้ทราบและเข้าใจ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะ ทำให้การดำเนินงานของธนาคาร โรงเรียนนั้นประสบความสำเร็จได้ด้วยดี